เผ่าแม้ว (ม้ง) (Meo)

ที่มาของชื่อ

ชาวเขาเผ่าแม้วเรียกตัวเองว่า "หมู่ง" หรือ "ม้ง,โม้ง" แปลว่า อิสรชน คำว่าแม้วเป็นคำที่ใช้กันทั่วไปในภาษาไทย ลาว เวียดนาม หรือฝรั่งเศส ที่จริงเป็นคำที่มีเสียงเพี้ยนมาจากคำว่า "เมี้ยว" ซึ่งคนจีนใช้เรียกคนเผ่านี้มานานแล้ว คำว่า "แม้วหรือเมี้ยว" เป็นคำที่ชาวจีนใช้เรียกชาวม้ง แปลว่า คนป่า คนเถื่อน คำว่า "แม้ว" ชาวเขาเผ่านี้ไม่ต้องการให้เรียกเขา เพราะโดยปรกติแล้ว คำที่ชนชาติใหญ่ตั้งให้กับชนกลุ่มน้อย มักจะมีความหมายค่อนข้างจะดูถูกปนอยู่ด้วยเสมอ เขาจึงชอบให้ชาติอื่นๆเรียกเขาว่า ม้ง เช่นเดียวกับที่เขาเรียกตนเอง

แต่คำว่า "ม้ง" นี้จะรวมถึงชนชาวเมี้ยวทั้งหมดไม่ได้ เพราะชาวเขาเผ่านี้แยกออกเป็นกลุ่มย่อยๆ อีกหลายกลุ่ม และม้งเป็นเพียงชนกลุ่มหนึ่งในหลายกลุ่ม ดังนั้น คำว่า "ม้ง" และ "เมี้ยว" มีความหมายไม่เหมือนกัน

นักวิชาการบางคนปัจจุบันเชื่อว่า ชาวเมี้ยว และชาวเขาเผ่า "เย้า" มีวิถีการดำรงชีวิตที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน เป็นพี่น้องกันในด้านภาษา ซึ่งอยู่ในตระกูลเดียวกัน คือตระกูลภาษา เมี้ยว – เย้า ได้แก่ ภาษาเมี้ยว 3 ภาษา ภาษาเย้า 4 ภาษา เมี้ยว – เย้า อาศัยอยู่ด้วยกันในบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่งในลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงในครั้งกระโน้น ต่อมาพวกเมี้ยว – เย้า ได้มีการแยกย้ายกันไป และพวกเมี้ยวไปอยู่ต่างหากบนภูเขาไม่ปนกับหมู่ชนเผ่าอื่น ภาษาเมี้ยวจึงถูกภาษาชนเผ่าใกล้เคียงครอบงำน้อยกว่าภาษาเย้า ส่วนพวกเย้าได้อพยพไปไกล และกระจัดกระจาย เย้าจะเป็นพวกที่เข้ากันได้ง่ายกับชนเผ่าที่อยู่ใกล้เคียง บางครั้งถึงกับยอมทิ้งภาษาของตนเอง หรือในทางตรงข้ามกลับแผ่อิทธิพลเข้าครอบงำภาษาของท้องถิ่นนั้นๆ เสียด้วยซ้ำ

ในชาวเมี้ยว ยังแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ตามความเห็นของ โมเรชอง (Moréchand) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. ม้ง (Hmong)
2. มูบ (Hmub)
3. มอง (Mong)
4. เมา (Hmao)

แต่ เลอมวน (Lemoine) ให้ความเห็นโดยอ้างตามแบบอย่างชาวจีนว่า ชาวเมี้ยวมีเพียง 3 กลุ่ม คือ

1. ม้ง (Hmong)
2. มุบ (Hmub)
3. โคซิออง (Kho Hsiong)

และเข้าใจกันว่า ชาวมุบ ชาวมอง และชาวเมา คงอาศัยอยู่ในประเทศจีนแต่เพียงแห่งเดียว จึงไม่รู้อะไรเกี่ยวกับเขาเหล่านี้เท่าใดนัก

การแบ่งกลุ่มชาวม้งในประเทศไทย โดย ปรีชา จตุรพฤต (Preecha Chaturaphawd) (1980) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ม้งคำหรือม้งน้ำเงิน (Mong Yua)
2. ม้งขาว (Mong Doe)
3. ม้งลาย (Mong Kor Paan)

ซึ่งถึงแม้ว่าทั้งกลุ่ม 3 สี จะพูดภาษาเดียวกัน และจะติดต่อกัน แต่เขาจะไม่อยู่รวมกันในหมู่บ้านเดียวกัน ความแตกต่างในสีเป็นเรื่องที่สับสน และถ้าจะพิจารณาจากเครื่องแต่งกายและกำเนิดมาจากไหนไม่เป็นที่รู้กันแน่ชัด

บรรพต วีระสัย (2520) ได้แบ่งม้งในประเทศไทยเป็น 3 พวก เช่นกัน คือ

1. ม้งน้ำเงิน
2. ม้งขาว
3. ม้งกอบั้ง หรือม้งลาย

และยังกล่าวว่า ในประเทศไทย มี 2 พวกใหญ่ๆ เท่านั้น คือ ม้งน้ำเงิน และ ม้งขาว ทั้งสองพวกมีการแต่งกายและภาษาที่ผิดเพี้ยนกันเล็กน้อย ม้งน้ำเงินยังแบ่งเป็น ม้งคำ และม้งดอก อีก ส่วนม้งกอบั้ง นั้นมีจำนวนน้อยมาก

และตามความเห็นของ โมเรชอง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม เช่นเดียวกัน คือ

1. ม้งขาว
2. ม้งเขียว
3. ม้งคำ

สำหรับม้งเขียวในประเทศไทย มีชื่อล้อเลียนอย่างน้อย 3 ชื่อ แต่ละชื่อไม่มีลักษณะที่ทำให้เขาชื่นชอบเท่าไรนัก ชาวม้งขาว เรียก ชาวม้งเขียวว่า ชาวม้งลาย เพราะกระโปรงที่หญิงเผ่านี้สวมเป็นทางลายๆ แต่คนแถบเชียงใหม่ เรียกชาวม้งพวกนี้ เป็น ม้ง-น้ำเงิน ซึ่งน่าจะเป็นจริงมากที่สุด เพราะ เปอร์สัน (Person) กล่าวว่า ชาวม้งเขียวได้ชื่อว่า เขียว ก็เพราะเขาคิดว่าสีเขียวเป็นสีน้ำเงิน ชาวม้ง กล่าวว่า "ฟ้าเป็นสีเขียว" และการเรียกสีก่อให้เกิดความสับสนดังกล่าว คนไทยเองยังเรียก ชาวม้งเขียว เป็น ม้งดำ ซึ่ง Person กล่าวว่า ชาวม้งนี้แต่งตัวด้วยสีดำน้อยกว่าพวกอื่นๆ และโดยแท้จริงแล้วประเทศไทย ไม่มีชาวม้งดำอยู่เลย แต่เรียกชื่อเขาตามเสื้อผ้าของผู้หญิงที่สวมใส่ แม้ในประเทศลาวก็มีน้อยมาก นานๆจึงจะพบสักครั้ง เพราะเขาถือตนว่าเป็นพวกที่อยู่โดดเดี่ยว จึงรับเอาทั้งแบบการแต่งกายของม้งขาว และม้งเขียว หรือ ม้งน้ำเงินไว้ จึงรู้ได้ยากว่า ใครเป็นชาวม้งดำ

ชาวเขาเผ่าต่างๆ เหล่านี้ มีเอกลักษณ์ อย่างหนึ่งคือ พยายามที่จะไม่ให้เผ่าพันธ์ของเขาผสมปนเปจนเกินไปนัก และถ้าหากยังเอิญต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นการชั่วคราว หมู่บ้านที่เขาอยู่จะต้องแบ่งเป็นเขตๆ ของแต่ละเผ่า และยังถือตนเป็นศัตรูต่อกันด้วย พยายามเล่าถึงความไม่ดีของอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ม้งขาว กล่าวหาว่า ม้งดำเป็นพวกโหดร้าย ถ้ามีโอกาส จะจับเด็กฆ่ากินเป็นต้น

<u>ประวัติความเป็นมา</u>

ยังไม่มีผู้ใดสามารถค้นคว้าเปิดเผยได้ว่า ชนชาติม้งได้อุบัติขึ้นในโลกนี้นั้น มีถิ่นกำเนิดขึ้นแน่นอนในบริเวณใด แต่อย่างไรก็ตามมีปรัมปรานิยายของพวกม้ง ซึ่งได้เล่าสืบต่อกันมา กล่าวไว้ทำนองว่า ถิ่นกำเนิดของม้งอยู่ที่มุมหนึ่งของโลก เป็นดินแดนที่อากาศหนาวเย็นปกคลุมด้วยหิมะ น้ำตามลำน้ำจับกันเป็นน้ำแข็ง บรรดาคนและต้นไม้มีขนาดเล็ก มีเวลากลางคืนยาวนานถึง 6 เดือน ม้งในประเทศไทยก็รำลึกถึงถิ่นกำเนิดดั้งเดิมเริ่มแรกในทำนองว่า ถิ่นกำเนิดของม้งอยู่ห่างออกไป ใช้เวลาเดินทางหลายปี เวลาครึ่งหนึ่งเป็นกลางวัน และครึ่งหนึ่งเป็นกลางคืน เวลากลางคืนน้ำจะแข็งตัวจับกันเป็นก้อนเป็นแก่งหินและทรายสีขาว มนุษย์ สัตว์ และต้นไม้ ต้องทนอยู่กับความหนาว สรรพสิ่งทั้งหลายมีขนาดเล็กกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อากาศที่หนาวเย็นทำให้ทุกคนต้องสวมหนังสัตว์

เรื่องที่เล่าต่อๆ กันมา ฟังแล้วก็ยังสืบไม่ได้ว่า ชาวม้งไปได้ยินเรื่องเหล่านี้มาจากไหน ชาวม้งไม่มีหนังสือ ไม่มีอนุสาวรีย์ และไม่สนใจเรื่องประวัติศาสตร์ แม้แต่ประวัติศาสตร์ของเขาเอง เรา

AN 458

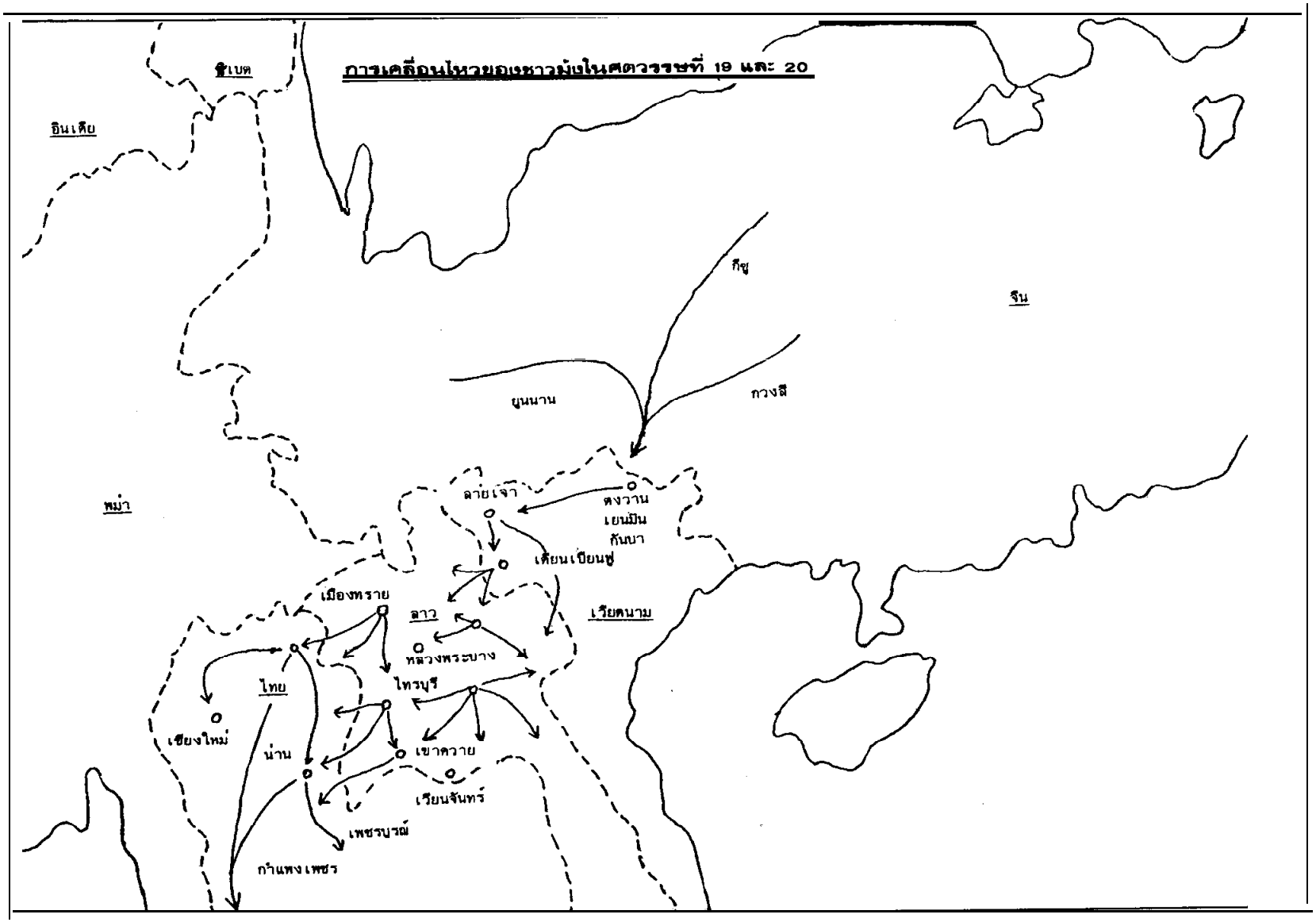
การเคลื่อนไหวของชาวม้งในศตวรรษที่ 19 และ 20
ทิเบต
อินเดีย
พม่า
จีน
กีซู
ยูนนาน
กวงสี
ลายเจา
ตงวาน
เยนปิน
กันบา
เดียนเบียนฟู
เมืองทราย
ลาว
เวียดนาม
หลวงพระบาง
ไทย
ไทรบุรี
เชียงใหม่
น่าน
เขาคาวาย
เรียนจันทร์
เพชรบูรณ์
กำแพงเพชร

ไม่รู้เรื่องอะไรอื่นนอกจากการเล่าสืบต่อกันมาของเขา นอกจากมีการติดต่อเป็นเวลาช้านานแล้วกับจีน และถูกอิทธิพลของคนจีนครอบงำไว้อย่างเหนียวแน่น

ฉะนั้น การทราบบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับชาวม้ง เราต้องศึกษาประวัติศาสตร์ของประเทศจีน นักประวัติศาสตร์จีนจะเล่าให้เราทราบประวัติของชนชาวม้ง ซึ่งมีการติดต่อกับชาวจีน เกี่ยวกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ของชาวม้ง มีเรื่องเดียวที่แน่นอน เขาอยู่ในประเทศจีนก่อนชาวจีน เพราะยิ่งแทรกซึมเข้าไปในดินแดนซึ่งต่อไปจะเป็นประเทศของเขา ชาวจีนก็จะบอกเป็นระยะๆ ว่า พบชาวม้งที่นี่ ที่นั่น เขาได้อาศัยอยู่ในที่ต่างๆ ของประเทศจีนมาหลายศตวรรษ

แต่เท่าที่รู้อย่างแน่นอน ชนเผ่าเมี้ยวแต่เดิมอาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง (ในประเทศจีน) ครั้งแรกได้อพยพไปทางตะวันตกตามแถบภูเขามณฑลกีฐ (Qui-zhou) และมณฑลต่างๆ ที่มีดินแดนติดกัน คือ มณฑล ฮูนาน (Hu-nan) กวางสี (Guang-xi) ยูนนาน (Yun-nan) และเสฉวน (Si-Chuan) มณฑลกีฐ เป็นถิ่นที่เราเห็นว่า เป็นดินแดนที่ชาวเมี้ยวต่างๆ มารวมตัวและอยู่ใกล้กันมากที่สุด แต่ต่อมาเมื่อมีการเคลื่อนไหวที่จะอพยพออกจากมณฑลนี้ จึงได้ลงทางใต้ ไปยังมณฑลยูนนาน กวางสี และร่นลงมาตามแถบภูเขาในประเทศ เวียตนาม ลาว และไทยในที่สุด

ถ้าดูจากแผนที่ จะเห็นว่า พวกเมี้ยวตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนซึ่งทางทิศเหนือจดแม่น้ำแยงซีเกียง ทางทิศตะวันออกจดเส้นแวงที่ 110 ทางทิศตะวันตกจดเขตแดนประเทศพม่า ซึ่งเขาไม่เคยล้ำเข้าไปหรือล้ำแต่น้อยที่สุด ส่วนทางทิศใต้นั้น เขามุ่งหน้ามาจนถึงภาคเหนือของประเทศ เวียตนาม ลาว และไทย อันเป็นสุดทางที่เขามุ่งลงมาทางใต้ อย่างไรก็ตาม แม้จะรวมกันอยู่ในดินแดนเดียวกันนี้ ชนเผ่าต่างๆ ดังกล่าวก็มิได้ผสมปนเปกัน แต่ละเผ่าต่างมุ่งกันไปคนละทาง ชาวเขาเผ่ามองอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือใกล้กีนาน (Quinan) และคงจะมุ่งไปทางลีโบ (Libo) ส่วนชาวเผ่าบุบ ซึ่งอยู่ใกล้ศูนย์แยก ได้ไปทางตะวันออกของมณฑลกีฐ และในมณฑลยูนนาน สำหรับชาวเผ่าม้งซึ่งอยู่ใกล้ศูนย์แยกเหมือนกัน คือ อยู่ทางทิศตะวันตกของมณฑลกีฐ ได้แยกย้ายลงมาทางใต้จนถึงประเทศเวียตนาม ลาว และไทย หรือมิฉะนั้นก็ไปทางตะวันตกมุ่งสู่ มณฑลยูนนาน ส่วนชาวเผ่าเมานั้น ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางทิศเหนือของเมือง คุนมิง (Kun-ming)

และโดยที่เห็นว่า ชาวเมี้ยวมีลักษณะ หน้าตา ภาษา และความเชื่อทางศาสนาไม่เหมือนใคร บาทหลวง ซารีนา จึงเชื่อว่า ชาวเขาเผ่านี้เป็นเผ่าที่แยกต่างหากจากเผ่าอื่นๆ ทั้งหมดในทวีปเอเชีย และมีกำเนิดจากที่แห่งหนึ่งในแคว้นเมโสโปเตเมีย และจากการค้นคว้าของนักโบราณคดีและมานุษยวิทยา

ชาวฝรั่งเศส เช่น ซาแวงและเบอร์นัทซิล กล่าวถึงประวัติของชาวม้งไว้ดังนี้ คือพวกจีนได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากตามลุ่มแม่น้ำฮวงโห (ลุ่มแม่น้ำเหลือง) และได้แผ่ขยายอาณาเขตออกมาด้วยการสู้รบขับไล่ชนชาติต่างๆ ที่เป็นบรรพบุรุษของชนชาติไทย ชนชาติม้ง และชนชาติอื่นๆ การต่อสู้ระหว่างชนชาติจีนโบราณกับบรรพบุรุษของชาวม้งได้เป็นไปอย่างรุนแรงและยืดเยื้อ ต่อมาชาวม้ง ได้พ่ายแพ้ต่อชาวจีน ส่วนหนึ่งยอมตกอยู่ใต้อำนาจจีน และยอมรับวัฒนธรรมจีน แต่มีหลายกลุ่มที่ไม่ยอมอยู่ใต้อำนาจจีน จึงหลบหนีเข้าไปอยู่ตามป่าเขา และวิ่งไปอยู่ทางตะวันตก (มณฑลเสฉวน) และทางใต้ (มณฑลตังเกี๋ย) ในสมัยซงจื้อ เอกสารของจีน ได้กล่าวถึงชาวม้งว่า เป็นส่วนหนึ่งของ "พวกอนารยชนแห่งขุนเขา"

มีการจัดตั้งอาณาจักรอิสระย่อยๆ มีหัวหน้าเผ่าปกครองตนเองในแต่ละแห่ง และกษัตริย์จีนในยุคนั้น ได้ดำเนินกุศโลบายยกย่องให้ตำแหน่งแก่หัวหน้าเผ่าม้งในกลุ่มต่างๆ โดยมีข้อตอบแทนว่ากลุ่มม้งเหล่านั้นจะไม่รบพุ่งกับจีน และส่งบรรณาการให้กับกษัตริย์จีน (ตามธรรมเนียมวิธีปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อยตามชายแดนของจีน)

ชาวม้งได้อาศัยอยู่ในที่ต่างๆ ของประเทศจีนในลักษณะดังกล่าวหลายศตวรรษ จนกระทั่งถึงคริสศตวรรษที่ 17 พวกราชวงศ์แมนจู (เหม็ง) มีอำนาจในประเทศจีน กษัตริย์จีนในราชวงศ์เหม็งได้เปลี่ยนนโยบายเป็นการปราบปรามให้ชาวม้งยอมจำนนโดยสิ้นเชิง จึงได้มีการต่อสู้อย่างรุนแรงในหลายแห่ง เช่น ที่เมืองพังหยุน ในปี พ.ศ. 2009 มีการต่อสู้ในมณฑลไกวเจาในระหว่าง พ.ศ.2276–2278 และมีการต่อสู้ในมณฑลเสฉวน และไกวเจาในระหว่าง พ.ศ. 2306–2318 กับครั้งหลังสุดใน พ.ศ. 2398–2424 ซึ่งในการสู้รบแต่ละครั้ง ชาวม้งประสบความพ่ายแพ้สูญเสียพลรบ ประชากรเป็นจำนวนมาก ในที่สุดชาวม้งได้อพยพร่นลงสู่ทางใต้ อพยพลงมาทางยูนนาน พยายามเข้าไปลุ่มแม่น้ำแดงในมณฑลตังเกี๋ย แต่ถูกชาวญวนขัดขวาง สู้รบกันผลัดกันแพ้ชนะ แต่ชาวม้งสู้อากาศร้อนในที่ราบและกองทัพญวนซึ่งมีช้างเป็นกำลังสำคัญไม่ได้ จึงแตกหนีกระจายเป็นกลุ่มย่อยๆ กลับขึ้นอยู่บริเวณที่สูงป่าเขาในแคว้นสิบสองจุไทย และสิบสองปันนา

ชนเผ่านี้จึงได้แยกย้ายกระจัดกระจายไปมาก เป็นที่น่าสังเกตว่า ประการแรก พวกเมี้ยวนี้จะมีการโยกย้ายไม่หยุดหย่อน ที่ต้องอพยพอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ ก็เนื่องมาจากดินจืดบ้าง เกิดบาดหมางใจกันบ้าง เกิดโรคระบาดบ้าง มีความหวาดกลัวภูตผีปีศาจบ้าง มีสงครามบ้าง พวกนี้จึงไม่เข้ายึดครองดินแดนใด แล้วจะมีการสร้างที่อยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่นถาวร ประการที่สอง เขาไม่เคยจะคิดสร้างบ้าน

เมืองขึ้นมา ถึงแม้จะมีบ้าน 2–3 หมู่บ้าน ก็สร้างขึ้นมาโดยไม่มีแผนผัง ไม่มีแถวมีแนว และไม่มีถนน นอกจากบ้านส่วนตัวแล้ว ก็ไม่มีอาคารที่สร้างขึ้นมาเป็นพิเศษเพื่อจะได้ใช้ร่วมกัน เช่น ไม่มีศาลาสำหรับให้บุคคลสำคัญประชุมกัน หรือใช้ในด้านการศาสนา ชนเผ่าเหล่านี้เคยอยู่อย่างเป็นอิสระ ท่ามกลางชรรมชาติอันกว้างใหญ่ไพศาล และน้อยคนจะเข้าไปถึงได้ เขาจึงไม่คิดจะตั้งหลักแหล่งแน่นอน มีแต่คิดโยกย้ายไปมาๆ อยู่เรื่อยๆ ตามแต่ความจำเป็นบังคับ

ถิ่นที่พวกเขาดั้นด้นไปนั้นเป็นถิ่นภูเขา ชาวม้งในเมืองไทยส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามภูเขาสูง หรือที่ราบเชิงเขาในเขตพื้นที่จังหวัด เชียงราย น่าน เชียงใหม่ อุตรดิตถ์ เลย พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และ ตาก มีจำนวนประชากรในประเทศไทยประมาณ 50,000 คน สำหรับคนไทย คนลาว และคนเวียดนาม ไม่ชอบภูเขา จึงมักอยู่ตามหุบเขาและที่ลุ่ม แต่ในที่ซึ่งสูงตั้งแต่ 50 เมตรขึ้นไป จะพบพวกกระเหรี่ยง ข่า หรือไทยดำ ถ้าเป็นที่สูงตั้งแต่ 400 เมตร ขึ้นไป จะมีเผ่าเย้า หรือชาวโลโลอาศัยอยู่ และสำหรับที่สูงมาก ตั้งแต่ 1,000 เมตร ถึง 2,000 เมตร จะมีชาวม้งอาศัยอยู่ ม้งชอบปลูกบ้านในภูเขาสูงดังกล่าว เพราะเขาเป็นคนที่ชอบภูเขามาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ในหมู่พวกม้ง จึงกล่าวกันว่า "น้ำเป็นของปลา ฟ้าเป็นของนก แต่ภูเขาเป็นของม้ง"

การที่เขาปลูกบ้านเรือนในที่สูง มีเหตุผลหลายประการ คือ เป็นการป้องกันการรุกรานจากศัตรูภายนอก เพราะในสมัยก่อนพวกม้งถูกชนชาติอื่นรังแกอยู่เสมอ อีกประการหนึ่ง สันเขาใช้เป็นที่กันลมได้อย่างดี นอกจากนี้ การอยู่ในที่สูงมากยังสะดวกในการหาน้ำมาใช้และดื่ม เพราะตามปกติที่ดังกล่าวมักจะเป็นต้นน้ำลำธาร

<u>การเดินทางของชาวม้งเข้าประเทศไทย</u>

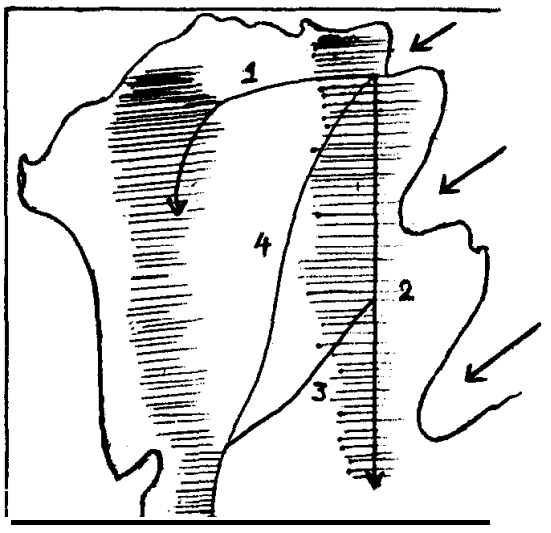

ถ้าหากชาวม้งใช้เวลาเพียงไม่กี่ปีเดินผ่านประเทศเวียดนาม ก็จำเป็นที่จะต้องใช้เวลามากขึ้นเพื่อเดินทางผ่านประเทศลาว แต่เป็นการยากที่จะชี้ให้แน่ชัดว่า เป็นระยะไหนที่เขาเข้ามาถึงประเทศไทย ยัง มีอดแต็ง (2520) ได้เคยถามชาวม้งชราหลายคนที่น่าน และ เชียงใหม่ เขาก็ยืนยันว่า เขาเกิดในประเทศไทยราวๆ ปี พ.ศ. 2443 ประมาณ 80 กว่าปีที่ผ่านมานี้ ก่อนเขาเกิดพ่อแม่อยู่เมืองไทยมาได้หลาย

* 1 เมตร ประมาณ 3.3 ฟุต

ปีแล้ว โดยส่วนตัวของ ยัง มอตแต็ง เห็นว่า ชาวม้งพวกแรกน่าจะได้มาถึงเมืองไทยในราวระหว่าง พ.ศ. 2383–2413 ซึ่งศูนย์วิจัยชาวเขาที่เชียงใหม่มีความเห็นว่า ชาวม้งเข้ามาในประเทศไทยราวปี พ.ศ. 2393

เรื่องที่เชื่อได้แน่ว่า ชาวม้งได้เข้ามาในประเทศไทยทาง 3 จุดใหญ่ คือ

จุดที่ 1 เป็นจุดที่เข้ามาก่อนและเข้ามามาก อยู่ในแนวเมืองลาย–ห้วยทราย–เชียงของ ทางทิศเหนือสุด

จุดที่ 2 อยู่ในแนวสายบุรี–ปัว ทางทิศใต้ลงไป

จุดที่ 3 เป็นจุดที่เข้ามาน้อยที่สุด อยู่ในแนวภูเขาคาย–เลย ใกล้เวียงจันทร์

เมื่อเข้ามาถึงเชียงของแล้ว ชาวม้งได้แยกกันไปเป็นสองกลุ่ม ตามภูเขาสองทิวที่ทอดขนานกัน เพราะชาวม้งจะต้องถือภูเขาเป็นหลักในการเดินทางเสมอ

ชาวม้งกลุ่มแรกเดินขึ้นไปตามพรมแดนพม่า แล้วมุ่งไปทางทิศใต้สู่จังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน

ชาวม้งกลุ่มที่สอง เดินมุ่งลงไปทางทิศใต้ ตามแนวพรมแดนของประเทศลาว แล้วไปสมทบรวมกับผู้อพยพเผ่าอื่นๆ ค่อยๆ แทรกซึมเข้าไปในเขต ทุ่งช้าง ปัว แพร่ เซ็กน้อย จนกระทั่งถึงเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ ชาวม้งทั้งสองกลุ่มนี้จะอยู่แยกห่างจากกันเช่นนี้เสมอ พวกที่อยู่ เซ็กน้อย (เพชรบูรณ์) เวลาจะไปเยี่ยมพรรคพวกกลุ่มอื่นๆ มักไปทางจังหวัดน่าน หรือเชียงราย มากกว่าไปทางเชียงใหม่ ซึ่งบางครั้งก็ไปถึงได้ง่ายกว่า

นอกจากการอพยพครั้งแรกนี้ซึ่งยังไม่สิ้นสุดลง ยังมีการอพยพอีกครั้งหนึ่งที่สำคัญน้อยกว่าและเพิ่งเกิดขึ้นในระยะหลังนี้เอง คือการอพยพเข้าไปในจังหวัดตาก กำแพงเพชร และเรื่อยมาจนถึงจังหวัดนครสวรรค์ ชาวบ้านเล่าว่า ดูเหมือนจะมีการอพยพ 2 ครั้งด้วยกัน คือในปี พ.ศ. 2473 พวกม้งอพยพมาจากจังหวัดน่าน และในปี พ.ศ. 2493 อพยพมาจากอำเภอเชียงของ แรกทีเดียวทั้งสองพวกเข้าไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในจังหวัดตาก ต่อมาเมื่อไม่กี่ปีนี้เอง เขาได้เคลื่อนย้ายลงมาจนถึงหมู่บ้านเล็กๆ ชื่อ แม่ถาสี ตำบลลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งนับว่าเป็นจุดอพยพที่ไกลที่สุดจากแหล่งเดิมของเขา และเป็นถิ่นอยู่อาศัยของชาวม้งที่อยู่ทางใต้มากที่สุดในทวีปเอเชีย

ที่อยู่ของม้งในประเทศไทยในหลายจังหวัด เช่น ทางภาคเหนือสุด และใกล้อาณาเขตลาว ที่น่าน มีม้งชาวมาก โดยเฉพาะแถบอำเภอปัว และอำเภอเชียงของ ในจังหวัดเชียงราย

สำหรับในจังหวัดอื่นๆ ที่มี ม้ง ได้แก่ ลำปาง แพร่ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และตาก สำหรับตากนั้น มีประชากรที่อพยพใหม่ของม้ง ในจังหวัดอื่นๆ ก็มี จังหวัดเพชรบูรณ์ และพิษณุโลก รวมทั้งชัยนาท

เนื่องจากไม่มีใครศึกษาอย่างละเอียดแน่นอนเกี่ยวกับสถิติของชนชาวเมี้ยว จึงเป็นการยากที่จะรู้ว่า ชนชาวเมี้ยวมีจำนวนเท่าใด จึงได้แต่นำเอาจำนวนที่หลายคนได้ศึกษาและคาดคะเนไว้ ดังนี้

<u>ตารางแสดงจำนวนชนชาวเมี้ยวตามความคาดคะเนของบุคคลต่างๆ</u>

	กอร์ดอน ยัง 1962	ลีบาร์ 1964	โมเรชอง 1968	เลอมวน 1972	ตแดาว 1972	สถิติทางการ
ในประเทศจีน		2,500,000	2,680,000			2,740,000
ในประเทศเวียตนาม			220,000		250,000	219,514
ในประเทศลาว			60,000	160,000	300,000	145,000
ในประเทศไทย	45,800		55,000			58,000
						(55,000)
MU			2,965,000			3,162,514
ชาวเผ่าม้ง			1,285,000	1,700,000		
ชาวเผ่ามูบ			900,000			
ชาวเผ่ามอง			~0,000			
ชาวเผ่าเมา			110,000			
ในประเทศไทย						
ชาวม้งเขียว	26,600					29,000
ชาวม้งขาว	19,200					26,000

<u>หมายเหตุ</u> 1) กอร์ดอน ยัง (Gordon Young) : "The Hill Tribes of Northern Thailand"

2) ลีบาร์ (Lebar): "Ethnic Groups Main-land Southeast Asia" pages 65

3) โมเรชอง (Morechand):"Le Chamanisme des Hmong"

(แต่จำนวนชาวเผ่าม้ง คือ 60,000 ในประเทศลาวที่เขาอ้างนั้น เป็นจำนวนชาวเขาเผ่าม้งเฉพาะในจังหวัดเรียงขวาง ในปี ค.ศ. 1960 เท่านั้น อันที่จริงเขาเองได้แก้จำนวนตัวเลขนี้ โดยลดจำนวน 30,000 ในหนังสือชื่อ The Many Languages and Cultures of Laos" และจำนวนที่เขาอ้างสำหรับประเทศไทยคือ 5,000 นั้น ต้องต่ำกว่าความเป็นจริงอย่างแน่นอน)

4) เลอมวน (Lemoine): "Un Village Hmong Vert du Haut Laos"

5) ยางดาว (Yang Dao) ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง "Difficultés du Développement Économique et Social des Populations Hmong du Laos"

6) สถิติอย่างเป็นทางการของประเทศจีนจากหนังสือชื่อ "Précis sur les Langues des Minorités Chinoises" ปี 1,653 (พจนานุกรมแห่งประเทศจีนใหม่ชื่อ ซินฮัว เซนเทียน (Hsin Houa Tsen Tien) จำนวนว่ามี 2,510,000 คน

7) สถิติอย่างเป็นทางการของประเทศเวียดนามเหนือในการสำรวจ ปี ค.ศ. 1960

8) สถิติอย่างเป็นทางการของประเทศลาวในการสำรวจ ปี ค.ศ. 1972

9) สถิติอย่างเป็นทางการของประเทศไทย ซึ่งได้จากศูนย์วิจัยชาวเขา ในเดือนพฤศจิกายน 1970 บอกว่ามี 58,000 คน แต่ตามรายงานของผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันในปี 1973 บอกว่ามี 55,000 คน

<u>ที่พักอาศัย</u>

พวกม้งชอบตั้งบ้านเรือนอยู่บนเขาสูงๆ ที่มีอากาศเย็น ห่างไกลจากหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าอื่นๆ ถ้าหากยอดเขานั้นมีที่ราบมากพอ พวกม้งก็จะตั้งบ้านเรือนบนยอดเขาเลยทีเดียว ถ้าที่ราบไม่พอก็จะอาศัยพื้นลาดจากยอดเขาที่ไม่ชันนักอยู่ใกล้กับต้นลำธาร สามารถไปตักน้ำขึ้นมาต่อรางไม้ไผ่ลงมาใกล้กับตัวหมู่บ้านได้สะดวก

หมู่บ้านของม้งแต่ละแห่งจะมีประมาณ 35 ครอบครัว บ้านแต่ละหลังจะอยู่ใกล้ๆ กัน บ้านหลังใหญ่ที่สุดมักจะเป็นบ้านของหัวหน้าหมู่บ้าน และมักจะอยู่กึ่งกลางหมู่บ้าน ติดๆ กับตัวบ้านจะเป็นโรงม้า คอกหมู เล้าไก่ พวกม้งไม่นิยมทำรั้วบ้าน หรือรั้วหมู่บ้าน อย่างชาวเย้าหรือ ลีซอ การตักน้ำชาวม้งนิยมใช้กระบอกไม้ไผ่ขนาดใหญ่ ซึ่งชาวไทยทางเหนือเรียก "ไม้หา" ยาว 4 ฟุต ทะลุข้อข้างในออก และมักใช้วิธีสะพายหลังโดยไม่ใช้บรรจุตระกร้า

ลักษณะบ้านม้งน้ำเงิน

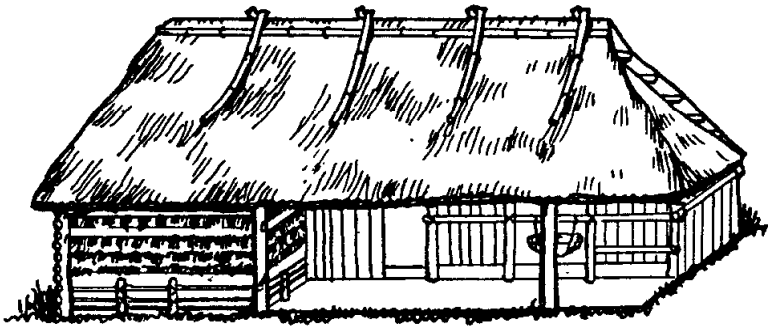

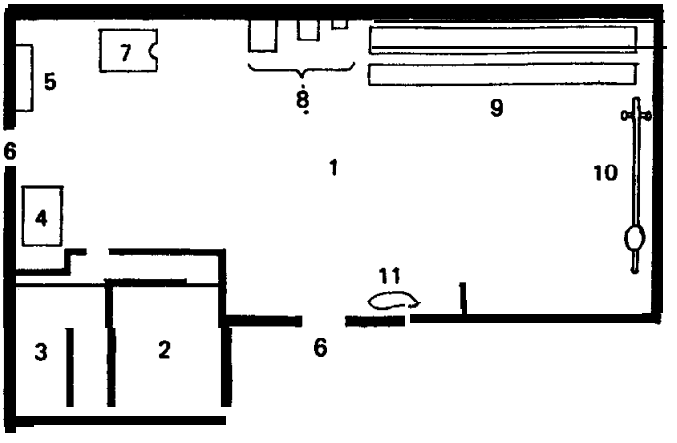

1. ครัวและที่นั่งเล่น
2. ที่นอนของบิดา มารดา (ยกพื้นสูง)
3. ที่นอนของเด็ก ๆ (ยกพื้นสูง)
4. โต๊ะ
5. ถังไม้สำหรับเลี้ยงหมู
6. ประตู
7. เตาไฟ
8. ที่บูชา
9. โต๊ะยาวและม้านั่ง
10. ครกตำข้าว
11. หูกทอผ้า

หมู่บ้านที่ปลูกติดๆ กันเป็นหมู่ย่อยๆ นี้ ส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้อง บ้านของม้งจะปลูกคร่อมอยู่บนพื้นดินที่ทุบแน่น โดยมากมักใช้ไม้เนื้ออ่อน หรือไม้ไผ่ขัดแตะทำฝาเรือน เสาเป็นไม้เนื้อแข็ง รูปแบบบ้านปลูกแบบง่ายๆ ทุกบ้านไม่มีหน้าต่าง เนื่องจากปลูกอยู่ในที่อากาศหนาวเย็น หลังคามุงด้วยแฝกเกือบลงมาจดพื้นดิน แปลนบ้านโดยทั่วไป มักจัดด้านหน้าเป็นที่รับแขก มีแคร่ไม้ไผ่ให้นั่งบนลานดินหน้าบ้านเป็นที่ทำงาน มีเตาไฟตั้งอยู่ ด้านในกั้นเป็นที่นอนบนแคร่ไม้

ตัวบ้านใช้วัสดุที่ปลูกสร้างจากธรรมชาติในบริเวณนั้น ฝาบ้านใช้ไม้ฟากตั้งเรียงๆ กัน พวกมีฐานะดีจะใช้ไม้กระดานเรียงติดกันด้วยลิ่ม แล้วนำมาตอกลึกลงไปในดินราว 1 ศอก ขนาบด้วยไม้ไผ่ข้างล่างข้างบน หลังคามุงด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกแล้วมุงด้วยแฝก ใบคา หรือใบก้อ ภายในตัวบ้านมีเตาไฟอยู่บนพื้นดินตรงกลางสำหรับผิงไฟ มีที่วางน้ำชาสำหรับรับแขก กับมีเตาไฟใช้ดินก่อสำหรับวางกะทะต้มผักให้หมู และใช้ทำอาหารด้วย ครกตำข้าวอยู่ในบ้านด้านหน้า ข้างๆ ครกจะมียกร้านสูงประมาณ 1 ศอก ใช้เป็นที่เก็บข้าวไร่ ข้าวโพด และเครื่องใช้ในการเพาะปลูก กระบอกน้ำไม้ไผ่พิงไว้ข้างฝา ภายในบ้านม้งนี้จะมีสถานศักดิ์สิทธิ์ 5 แห่ง เริ่มตั้งแต่ประตูหน้าบ้านเข้าไป จากนั้น เสากลาง ฝาผนังที่อยู่ตรงข้ามกับประตูหน้าบ้าน เตาไฟใหญ่ เตาไฟเล็ก เขาจะห้ามเอามีดสับฟันเสากลางบ้าน เพราะถือว่า เป็นการลบหลู่ดูหมิ่นผีเรือนที่นอนเจ้าของบ้านและบุตรทั้งอยู่ระหว่างประตูหน้ากับประตูหลัง

ประเพณีการปลูกบ้าน ม้งจะต่างคนต่างสร้างบ้านของตน มักไม่ค่อยช่วยเหลือกัน นอกจากเป็นญาติพี่น้องสนิทเท่านั้น เริ่มแรกตั้งแต่การเลือกทำเลปลูกบ้านสำคัญมาก หากเลือกสถานที่ได้เหมาะใจแล้วจะขุดหลุมขึ้นหนึ่งหลุม นำข้าวสารเท่ากับจำนวนสมาชิกของผู้คนในครอบครัวโรยลงในหลุม แล้วโรยข้าวสารอีกสามเมล็ดแทนสัตว์เลี้ยง วางในหลุม วางเสร็จแล้วจะจุดธูปบูชาผี เพื่อขออนุญาตว่า ปลูกบ้านได้หรือไม่ เสร็จแล้วเอาชามครอบก่อนเอาดินกลบ รุ่งขึ้นจึงเปิดดู หากเมล็ดข้าวยังอยู่เรียบร้อย ก็หมายถึงว่า ที่ตรงนี้สามารถปลูกบ้านเรือนอยู่อาศัยได้

การย้ายที่อยู่ พวกม้งจะไม่ค่อยย้ายที่อยู่บ่อยนัก เมื่อเปรียบเทียบกับเผ่าอื่นๆ บางทีนานถึง 15 ปี จึงย้ายไปอยู่ที่ใหม่ และอาจย้ายกลับมาที่เดิมอีก พวกม้งมีระบบเครือญาติที่มั่นคงมาก การถูกกลืนโดยคนไทย และชาวเขาเผ่าอื่นๆ จึงเป็นไปยาก ม้งในจังหวัดน่าน เริ่มทำการเพาะปลูกแบบใหม่ และการที่จะชักจูงให้ม้งลงมาอยู่พื้นราบก็เป็นการยากเช่นกัน เพลงของม้งเองก็เป็นเครื่องยืนยัน เนื้อเพลงมีดังนี้

"บนท้องฟ้าเป็นที่อยู่ของผีฟ้า
บนภูเขาเป็นที่อยู่ของพวกเราชาวม้ง

เวลานี้เจ้าโตเป็นสาวแล้ว
และเรายังเป็นหนุ่ม
ผีฟ้าสร้างเราชายหญิงให้เกิดมาเป็นคู่กัน
เพื่อให้ครองแผ่นดินใหญ่ ภูเขาหลวง และไพรกว้าง
เจ้าเป็นสาวเปรียบเสมือนดอกไม้ในยามดึก
ถูกหมอกกับความมืดปกคลุมจนมองไม่เห็น
ถ้าถูกแสงแดดอ่อนในตอนเช้าเสียบ้างก็จะได้รู้รสความอบอุ่น
เจ้ามักรักถนอมตัวไว้ทำไมในวัยสาว
ในเมื่อเจ้ามีอิสระกระโดดโลดเต้นเยี่ยงนางกวาง
เพราะว่าเวลาเจ้ามีสามีแล้ว เขาจะล่ามเจ้าไว้กับหลักอย่างหมู
และใช้งานอย่างทาสซึ่งถูกซื้อตัวมา
แม้น้องสาวเอ๋ยเมื่อถึงเวลานั้น
เจ้าไม่มีโอกาสดิ้นให้หลุดออกจากบ่วงได้หรอก
จงมาใช้ชีวิตเริงสุขในวัยสาวกับชายเช่นข้าเถิด
ข้าจะร้องเพลงอันไพเราะให้เจ้าฟัง
และจะพาเจ้าไปชมดอกผีเสื้อม่วง สีขาว ในไร่ของข้า ณ บนไหล่เขาลูกโน้น.....

<u>การแต่งกาย</u>

เสื้อผ้าทั้งชายและหญิง มีสีดำเป็นพื้น ผู้ชายใส่เสื้อที่ตัดเย็บรัดตัว เสื้อสั้นครึ่งท่อน แขนยาวถึงข้อมือ เสื้อไม่ผ่าอกกลาง แต่ผ่าอกข้างจากต้นคอมาทางเอวข้างซ้ายมากกว่าทางเอวขวา ต่างกับเสื้อของลีซอ ชาวเย้า ซึ่งทั้งสองเผ่านี้นิยมผ่าอกเสื้อลงมาทางเอวขวา ผู้ชายชาวม้งสวมกางเกงดำตัดหลวมๆ มีเป้ากว้างๆ เช่นเดียวกับกางเกงจีน รอบเอวผูกด้วยผ้าผืนใหญ่สีแดง บางคนใช้ผ้าคอก แต่ปล่อยชายผ้า 2 ข้างลงมาปกข้างหน้าประมาณ 1 ฟุต ถึง 1 ฟุตครึ่ง ใช้เข็มขัดเงินคาดทับบนผ้าตรงเอว นิยมสวมหมวกจีน ทำด้วยผ้าสีดำมีพู่สีแดงบนยอดหมวก ผู้ชายม้งจึงสังเกตได้ง่ายกว่าชาวเขาเผ่าอื่นๆ ตรงที่สวมหมวก สวมกำไลคอหรือห่วงคอโลหะเงิน ชายหนุ่มบางคนสวมห่วงคอโลหะซ้อนๆ กันถึง 4-5 ชิ้น ห่วงคออันหนึ่งใช้เงินเหรียญรูปี ทำด้วยเงินแท้ ตรงปลายมีสายโซ่เงินห้อยลงมาแขวนแผ่นโลหะเงินสี่เหลี่ยมไว้ที่หน้าอก

การแต่งกายของชาวม้ง

AN 458

บน – การแต่งกายของม้ง เมื่ออากาศร้อนจะโพกศีรษะเพื่อป้องกันแสงแดด
ล่าง – เด็ก ๆ ม้ง

การแต่งกายของผู้หญิงม้งขาว สวมผ้าถุงรูปทรงกระสอบ ใช้ผ้าสีดำ หรือผ้าดอก บางคนมีโลหะเงินทำเป็นแท่งกลมเล็กยาวโค้งลงมาจากศีรษะหลังลงมายังข้างหลัง เสื้อสีดำแขนยาวถึงข้อมือ ข้างหลังมีปกผ้าลายสี่เหลี่ยมเปิดประมาณ 1 คืบ อย่างปกเสื้อข้างหลังทหารเรือ มีกำไลใส่ซ้อนกันหลายอัน เสื้อยาวปิดเอวไม่เปิดท้อง ผ่าอกตรงกลางติดแถบผ้าสีขาวริมขอบเสื้อขนาด 2–3 นิ้ว แล้วทับซ้อนไขว้เล็กน้อย โดยมีเข็มกลัดที่หน้าอก ทั้งยังโพกหัวด้วยผ้าสีครามหรือสีดำ ประดับลวดลายแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ส่วนกระโปรงสีขาวจีบรอบเอวสั้นแค่หัวเข่า มักนุ่งเวลาเข้าไปในเมือง หรือเวลามีงานพิธีต่างๆ ไม่ใช้พร่ำเพรื่อ สำหรับผู้หญิงม้งเขียว (น้ำเงิน) ยังไม่ยอมทิ้งกระโปรง กระโปรงเป็นสีฟ้าแก่ ประดับด้วยลายภาพที่วาดอย่างยากลำบาก ลวดลายปักอย่างประณีตในส่วนล่างของกระโปรง ผ้าคาดเอวเป็นสีแดง ผ้าที่ห้อยลงมาเป็นสีดำเหมือนในหมู่พวกม้งขาว เสื้อเป็นสีต่างๆ คอปกเสื้อเล็กกว่าของม้งขาว และขอบเป็นรูปโค้ง หญิงม้งเขียวไม่มีผ้าโพกหัว แต่มีผ้าถักบางๆ ผืนหนึ่งประดับด้วยแถบผ้าลายดอกไม้สีแดง พันรอบมวยผมขนาดใหญ่

ระบบเศรษฐกิจ

ม้งเป็นชาวเขาที่มีฐานะความเป็นอยู่ดีกว่าชาวเขาเผ่าอื่นๆ โดยเฉลี่ยมีรายได้สูงสุดพวกหนึ่ง ประมาณปีละ 4000–6000 บาท ต่อครอบครัว ทั้งนี้มิใช่รายได้จากการปลูกฝิ่นเสมอไป แต่ด้วยความสามารถ ขยัน และอดทน การเกษตรกรรมมีความก้าวหน้าพอๆ กับชาวเย้า ที่สู้ไม่ได้คือ พวกอ่อในยูนนาน

พืชที่ปลูก ข้าวจ้าว ข้าวเหนียว ข้าวโพด มัน พริก ถั่ว น้ำเต้า ฟักทอง ผักกาดหัว ปอ ครามยาสูบ ฝิ่น ฝ้าย

การเลี้ยงสัตว์ มีความสามารถในการเลี้ยงและบำรุงสัตว์ได้ดีกว่าเผ่าอื่นๆ เช่น เผ่ามูเซอร์ ลิซู และอีก้อ มีการทำคอกและเล้าอย่างดีสำหรับเลี้ยงม้า หมู ไก่ แพะ และ ลา นอกจากนี้ม้งยังรู้จักวิธีผสมพันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่จะให้ได้พันธุ์ดีๆ อีกด้วย สัตว์ที่เลี้ยงแยกประเภทได้ 3 ประเภท คือ ใช้สำหรับเป็นอาหาร ได้แก่ หมู ไก่ วัว ควาย แพะ แกะ เป็ด และ ห่าน ใช้สำหรับใช้งาน ได้แก่ ม้าใช้ขี่และขนสัมภาระ ใช้สำหรับเป็นสินค้า ได้แก่ วัว ควาย และ แพะ เป็นต้น

ม้งเป็นนักล่าสัตว์ที่มีฝีมือ ยังมีอดแต้ง กล่าวไว้เกี่ยวกับชาวเมี้ยวในเมืองจีน คือ ตอนแรกเกิดเด็กชายชาวเมี้ยวจะได้รับของขวัญเป็นแร่เหล็ก ที่มีน้ำหนักพอจะทำมีดใหญ่ได้เล่มหนึ่ง พอโตเป็นหนุ่ม

WORK CYCLE OF THE MEO

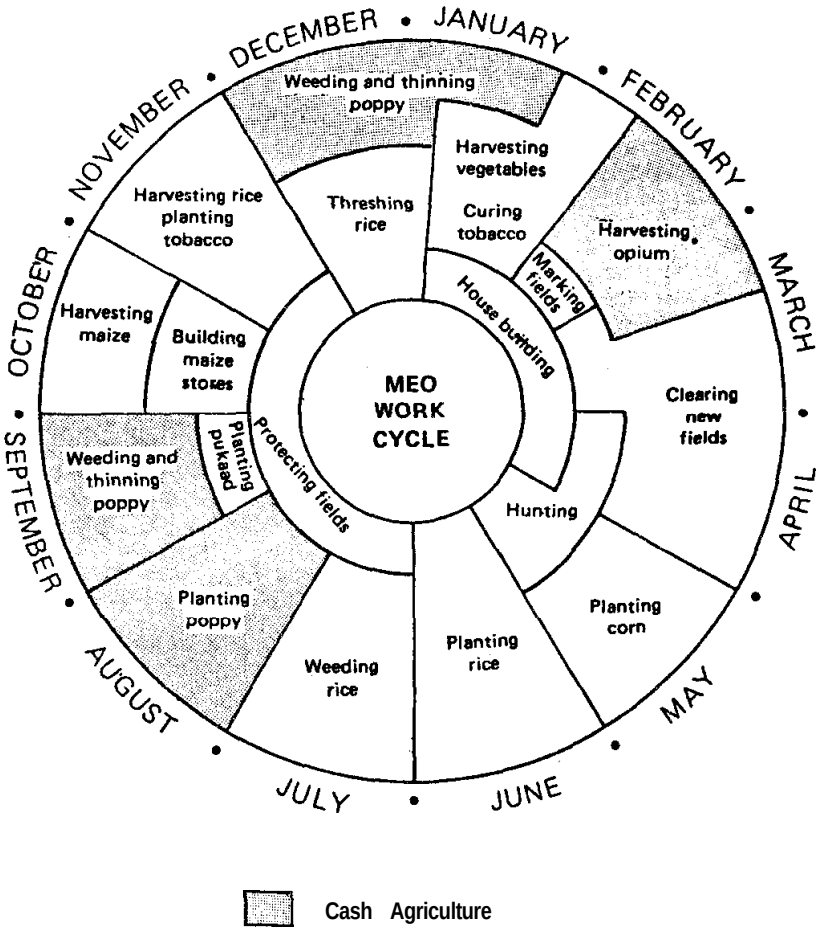

[65] *Source:* Keene, F.G.B., "Socio-Economic Change for the Mac of Northern Thailand", in *Pacific Viewpoint* Vol. 9, No. 1, 1968, p.81.

เขาจะเอามีดเล่มนี้ติดตัวไว้เสมอ และมีดเล่มนี้จะถูกแต่งแล้วแต่งอีกอย่างทนุถนอมอยู่หลายครั้งตลอดวัยหนุ่ม ครั้นถึงเวลาจะลองความคมของมีดเล่มนั้น พ่อหนุ่มจะไปดักรอควายตามทางแห่งใดแห่งหนึ่ง ชักมีดออก และถ้าใบมีดดี จะต้องตัดคอควายขาด โดยมันไม่ทันรู้สึกอะไรเลย เช่นเดียวกันอาวุธประจำตัวของม้งในเมืองไทยเป็นมีดสั้น ใส่ฝักเหน็บไว้ตรงเอวด้านหน้าหรือตรงชายพก มีดพร้าใส่ฝักหวายเหน็บข้างหลังเวลาไปทำไร่ ดาบยาวใช้ติดตัวเดินทางไปหัวเมืองไกลๆ การล่าสัตว์ของม้ง จะล่าสัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่ แต่จะยกเว้นกระรอกดำเท่านั้น นอกจากล่าสัตว์แล้ว ยังมีอาชีพเก็บของป่า ม้งถือว่าการฝึกอาวุธดาบ เป็นศิลปที่เชิดหน้าชูตา เมื่อว่างจากงาน ชายฉกรรจ์จะร่วมฝึกซ้อมเพลงดาบที่ลานหมู่บ้าน มีทั้งดาบเดี่ยว และดาบคู่ เสียงดนตรีที่ใช้ประกอบรำดาบ เร่งเร้าประสานไปกับจังหวะที่หนักแน่น ลีลาการร่ายรำแปลกจากที่พบเห็นกันอยู่ เป็นศิลปะประจำเผ่าที่ตกทอดมาแต่โบราณกาล แสดงถึงความเป็นนักสู้ที่แท้จริง

ม้งยังมีความสามารถในการทอผ้าดิบ และทำกระดาษได้เอง โดยใช้เยื่อไม้ทำกระดาษ เสื้อผ้าก็ย้อมพิมพ์ได้ด้วยขี้ผึ้ง และทำลวดลายต่างๆ

แต่อาชีพ ที่จะทำรายได้สู่ม้งค่อนข้างมาก ได้แก่ การปลูกและการเคี่ยวฝิ่น แต่ม้งไม่ติดฝิ่นมากนัก เพราะถ้าติดเองก็ทำให้เสียรายได้ ดังที่ม้งเองกล่าวว่า "ใครบ้างที่จะกินเงินของตนเอง" ปกติการปลูกฝิ่นจะเริ่มในเดือน สิงหาคม และ กันยายน ฝิ่นจะโตจนกระทั่งออกดอก และติดเมล็ดในเดือนธันวาคม การเก็บเกี่ยว ซึ่งหมายถึงการกรีดเพื่อให้ได้ฝิ่นดิบ จะมีระยะตั้งแต่เดือน มกราคม – มีนาคม ในระหว่างนี้ ม้งจะสร้างที่พักเล็กๆ ไว้ในไร่ของตนเพื่อดูแล แขกที่ไปเยี่ยมจะพบชาวม้งนั่งในที่พักสนทนากัน และสูบฝิ่นหรือยาสูบพื้นเมือง ภายในที่พัก มีที่เตรียมอาหาร ต้มน้ำชงชา....ฝิ่นมีถึง 9 ชนิด แต่เท่าที่เห็นๆ กันมี 3 ชนิด คือ สีขาว สีม่วง และขาว–ส้ม เมื่อฝิ่นโตเต็มที่จะสูงประมาณ 4–5 ฟุต ถ้าดูแลให้ดีจะให้ผลผลิตโดยกรีดฝิ่นดิบได้ถึง 2 ครั้ง ม้งเป็นชาวเขาที่มีความชำนาญในการปลูกฝิ่นมากกว่าชาวเขาเผ่าอื่นๆ รายได้จากฝิ่นนี้ ประมาณ 4,000–6,000 บาท แต่ปัจจุบันรายได้จากฝิ่นลดลงไปมาก เนื่องจากปลูกพืชชนิดอื่น และเลี้ยงสัตว์แทน เช่นการเลี้ยง แพะ และ แกะ รัฐบาลเยอรมันได้ให้พันธุ์แกะเมอริโนช่วยเหลือชาวม้งและเด็กๆ จะเป็นผู้ดูแลสัตว์เลี้ยงโดยปล่อยให้เป็นอิสระในทุ่งหญ้า ป่าไม้ ในระหว่างกลางวัน และนำเข้าคอกเมื่อพลบค่ำ

โดยปกติแล้ว ม้งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในการทำไร่ ทุกครอบครัวจะต้องมีไร่หนึ่งแห่งเป็นอย่างน้อย สมาชิกทุกคนในบ้านจะต้องไปช่วยกันทำไร่ โดยจะเลือกหาทำเลที่เหมาะ ดินดีห่างไกลจากหมู่บ้านพอประมาณ แต่อย่างน้อยที่สุดประมาณ 2 กิโลเมตร การทำไร่ของพวกนี้ใช้วิธีล้มป่า ไม่ว่าจะเป็นไม้ใหญ่

หรือเล็กจะโค่นลงจนเตียน มังจะลงมือถางป่าเดือนมีนาคม – เมษายน เมื่อล้มไม้หมดแล้วจะทิ้งไว้ให้แห้งแล้วเผา พอถึงต้นฤดูฝน จึงเริ่มปลูกพืช ไร่ของมังจะทำการเพาะปลูก 3–5 ปี เมื่อคุณภาพดินเสื่อมลงจะย้ายไปแห่งใหม่ มังไม่รู้จักใช้ปุ๋ย

<u>ระบบการแลกเปลี่ยนและการค้า</u>

การแลกเปลี่ยนและการค้ายังไม่มีมาตรฐาน ขึ้นอยู่กับความพอใจของทั้ง 2 ฝ่าย สิ่งที่มังต้องการ คือ เงินแท่ง เหล็ก เกลือ ผ้าสีต่างๆ หม้อหุงข้าว ไฟฉาย วิทยุ ตะเกียงเจ้าพายุ เป็นต้น สำหรับการค้าขายในระหว่างพวกเดียวกันมี เครื่องเหล็ก มีดพร้า เสื้อผ้า อานม้า และอาหารต่างๆ มังมีสภาพที่พึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี มังมีนิสัยคล้ายคนจีน คือประหยัด และใช้จ่ายเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น เขาจะติดต่อกับคนไทยตามตลาดในเมืองภาคเหนือของไทย มังเป็นนักการค้าที่มีความสามารถ และไม่ชอบถูกเอาเปรียบ

<u>กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน</u>

ในครอบครัวมัง จะมีชายผู้มีอาวุโสสูงสุดเป็นหัวหน้าเป็นผู้นำ สมาชิกในครอบครัวต้องเชื่อฟัง เมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ บุตรชายทุกคนต้องอยู่กับบิดามารดา แยกเรือนอยู่ต่างหากไม่ได้ และเมื่อคนใดมีภรรยาจะต้องนำภรรยามาอยู่ด้วย สำหรับบุตรหญิง เมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องไปอยู่กับครอบครัวของสามี เมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิตลง บรรดาลูกๆ จึงจะแยกครอบครัวไปอยู่ที่อื่นได้ เรือนหลังเดิมจะต้องให้บุตรชายคนแรก นอกนั้นก็พาบุตรภรรยาของตนไปอยู่เรือนของตนต่อไป

เมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอยู่กับบิดา กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะเปลี่ยนเมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิตแล้ว ซึ่งแยกได้ 2 ประเด็น

1) กรณีเจ้ามรดกมีภรรยาคนเดียว

2) กรณีเจ้ามรดกมีภรรยาหลายคน

กรณีที่เจ้ามรดกมีภรรยาคนเดียว ทรัพย์มรดกทั้งหมดจะตกเป็นของภรรยา บุตรที่อยู่ในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นบุตรหญิงหรือบุตรชายที่ยังไม่ได้สมรส ทุกคนจะต้องอยู่กับมารดาต่อไปจะแยกเรือนไม่ได้ เมื่อมารดาตายลงทรัพย์สินทั้งหลายจะแบ่งให้บุตรที่อยู่ในครอบครัวคนละเท่าๆ กัน บุตรหญิงที่มีสามีไปแล้วไม่มีสิทธิ์รับมรดก ถ้าคู่สมรสไม่มีบุตรทรัพย์มรดกจะตกเป็นของพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกับฝ่ายชาย โดยแบ่งคนละเท่าๆ กัน แต่ถ้าพี่น้องร่วมบิดามารดาไม่มีก็ตกเป็นสิทธิ์ของกลุ่มผู้อาวุโส ที่จะจัดการตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่เจ้ามรดกมีภรรยาหลายคน มรดกจะถูกแบ่งในระหว่างภรรยาทั้งหมดคนละเท่าๆ กัน ถ้าภรรยาคนใดสิ้นชีวิตลงก่อน บุตรของภรรยาคนนั้น (ยกเว้นบุตรหญิงที่สมรสแล้ว) ก็มีสิทธิ์ในส่วนของมารดาของตน และในครอบครัวเช่นนี้ เมื่อหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต เรือนหลังเดิมจะเป็นของมารดาของบุตรชายที่มีอายุสูงสุด และภรรยาอื่นๆ จะพาบุตรของตนแยกไปตั้งเรือนอยู่ต่างหาก

<u>ภาษาและหนังสือ</u>

ม้งไม่มีภาษาที่แน่นอน ส่วนใหญ่มักจะยืมภาษาของชาติอื่นมาใช้พูดคุยกัน เช่น ภาษาจีน ภาษายูนาน ภาษาลาว ภาษาไทยภาคเหนือ เป็นต้น ภาษาที่เป็นของตนเองมีไม่มากนัก ม้งทั้ง 3 เผ่า พูดภาษาคล้ายๆ กัน นอกจากม้งไม่มีภาษาพูดที่แน่นอนแล้ว ตัวหนังสือของม้งก็ไม่มีอีกด้วย เล่ากันว่า แต่เดิม ม้งมีตัวหนังสือเหมือนกัน แต่ด้วยมีการอพยพอยู่เสมอ วันหนึ่งขณะขนลำเลียงหนังสือภาษาม้งบรรทุกม้าเดินทางมาถึงริมลำธารแห่งหนึ่ง จึงปลดตระกร้าหนังสือลงจากหลังม้า แล้วพากันนอนหลับใต้ต้นไม้ ลืมปล่อยม้ากินหญ้า ม้าเลยกินหนังสือของเขาเสียหมด นับแต่นั้นมาชาวม้งจึงไม่มีตัวหนังสือมาจนบัดนี้

ผู้ชายม้ง มักมีคำนำหน้านามว่า "เลา" เช่นเดียวกับจีนฮ่อ และ เย้า และมีนามสกุล เป็นแซ่เช่นเดียวกับจีน เช่นชื่อ เลายิ่ง เลาเต็ง เลาต๋า เลาอู คำนำหน้านามของผู้หญิงมีชื่อว่า "อี" เช่น อีชิ อีมี่ อีไม

การสื่อสารของม้ง โดยใช้เครื่องหมาย กรีดบนท่อนไม้เล็กๆ ใช้แทนหนังสือ เช่น แสดงความคิดถึง ความรักอย่างท่วมอก มีเรื่องด่วนหรือธุระร้อน ต้องการให้ไปหาด่วน ฯลฯ

ดังที่ทราบกัน ม้งไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง จึงบันทึกความรู้ต่างๆ และถ่ายทอดโดยการเล่าสืบกันมา เมื่อแยกย้ายกระจัดกระจายไปในที่ต่างๆ ความจำเกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อต่างๆ ก็ค่อยๆ เพี้ยนไปด้วย ม้งเคยติดต่อกับชาวจีน ก่อนการอพยพเข้าเมืองไทย ก็รับประเพณี วัฒนธรรม ของจีนมาด้วย ชนกลุ่มน้อยซึ่งไม่ค่อยจะมีความมั่นคงในวัฒนธรรม และสังคมอยู่แล้ว เมื่ออพยพกระจัดกระจายไปประเทศที่เจริญ ก็ย่อมปรับตัว และรับวัฒนธรรมจากชนกลุ่มใหญ่ ยิ่งถ้าไม่อยู่โดดเดี่ยวจนเกินไป เช่น ม้งในประเทศไทย จึงยอมรับวัฒนธรรมบางอย่างจากไทย เช่น การไว้ทรงผมแบบไทย และการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน

การศึกษา

ม้งไม่นิยมเรียนภาษาจีนจนอ่านออกเขียนได้อย่างชาวเขา แต่บางคนพูดภาษาจีนอ่อได้ ปัจจุบันนี้พวกเด็กๆ ม้งได้รับการศึกษาภาษาไทยจากโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดน และพวกมิชชั่นนารีในระยะเวลาที่ผ่านมาด้วยโครงการต่างๆ ของรัฐบาล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบรรดาชาวเขาอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์โดยตรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดจนพระราชวงศ์ก็ได้เสด็จไปเยี่ยมหมู่บ้านที่ห่างไกลของชาวเขาเหล่านี้ พร้อมกับทรงนำสิ่งของวัสดุต่างๆ มากมายไปพระราชทานอยู่บ่อยๆ และด้วยความร่วมมือของชาวเขา ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนถึง 144 โรงเรียน มีนักเรียนเข้ารับการศึกษาถึง 6,000 คน ใช้ตำรวจครูที่อาสาสมัคร และชาวม้งเองที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงได้กลับเข้าไปทำงานสอนในหมู่บ้านของตน หลักสูตรการศึกษาเริ่มจาก ป 1 – ป 4 คล้ายคลึงกับการศึกษาของเด็กไทย แต่ถึงอย่างไรก็ตามก็ยังขาดแคลนครู งบประมาณและอุปกรณ์ต่างๆ ในการเรียน การสอน และที่สำคัญที่สุด ชาวม้งเองยังต้องการแรงงานจากเด็กเพื่อช่วยเหลืองานภายในบ้านอยู่ การดำเนินการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ และจำเป็นต้องให้แก่ชาวเขาอย่างจริงจัง

การจัดระเบียบทางสังคม

ประเพณีเกี่ยวกับการสมรส

การเกี้ยวพาราสี หลังจากว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว หนุ่มสาวม้งจะหาทางเกี้ยวพาราสีในเวลาค่ำคืน โอกาสที่จะมีการเกี้ยวพาราสีมากที่สุด คือในเวลากลางวัน เช่น เทศกาลวันขึ้นปีใหม่ ทั้งชายหนุ่มและหญิงสาวจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสวยสดงดงาม จับคู่เล่นโยนลูกบอล หญิงสาวคนใดยังไม่มีคู่หมายจะเลือกชายหนุ่มที่ตนรู้จักชอบพอ มีการสนทนาพูดคุยกัน หากชายหนุ่มคนใดไม่ชอบพอคู่โยนของตนก็จะหาทางปลีกตัวออกโดยมิให้เสียมารยาท ระหว่างโยนหากผู้ใดรับไม่ได้อาจเสียค่าปรับ เป็นเครื่องประดับหรือสิ่งของ การเสียค่าปรับแก่กันและกันเป็นการเปิดช่องว่างให้มีการเกี้ยวพาราสีกันในตอนกลางคืน

ในเวลาค่ำคืน ม้งจะออกไปเกี้ยวพาราสีบริเวณป่าใกล้ๆ หมู่บ้าน เขาจะไม่เกี้ยวพาราสีในบ้านเรือน เพราะถือว่าเป็นการผิดผี เมื่อชายหนุ่มแน่ใจว่าพ่อแม่ของหญิงสาวนอนหลับแล้ว ชายหนุ่มจะเข้าไปชักชวนหญิงสาว โดยการกระซิบ และ เป่า "จาง" เรียก การกระซิบชวนต้องแผ่วเบาเพียงให้ฝ่ายหญิงได้ยินเท่านั้น ถ้าดังเกินไป หากพ่อแม่หญิงสาวได้ยิน ฝ่ายชายจะถูกดุด่า ฝ่ายชายต้องเงียบ ถ้าโต้เถียงจะถูกปรับเป็นเงินจำนวนหนึ่งประมาณ 4 แถบ (ประมาณ 40 บาท) หากฝ่ายหญิงจำเสียงได้ว่าเป็นชายหนุ่มที่ตนชอบพอจะออกจากบ้าน ผู้ชายเอาผ้าห่มคลุมออกไปพลอดรักในป่า ซึ่งเวลาค่ำคืนจะหนาวจัด ชายหนุ่มหญิงสาวจะพลอดรักอยู่ภายในผ้าห่มผืนเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า หนุ่มสาวชาวม้งมีอิสระในเพศสัมพันธ์

จะไม่มีการประณามหรือเหยียดหยามหญิงม้งที่ไม่ได้แต่งงาน ตรงกันข้ามการมีความสัมพันธ์ทางเพศนั้น เป็นเครื่องแสดงหรือพิสูจน์ว่า หญิงนั้นอยู่ในภาวะเจริญพันธ์หรือไม่ ชายหญิงม้งจึงได้รับการอนุญาตให้มีเพศสัมพันธ์ได้โดยเปิดเผย มีโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์ที่พึงพอใจในด้านนี้อย่างเต็มที่ โดยวิธีการปฏิบัติเช่นนี้ จึงมีผู้ขนานนามม้งว่า "ผู้ไม่อิ่มในความรัก"

หนุ่มสาวม้งมีข้อห้ามไม่เกี่ยวพาราสีกับคนแซ่หรือตระกูลเดียวกัน เพราะเป็นพี่น้องกัน หากหญิงสาวตั้งครรภ์ขึ้น หญิงสาวอาจจะบอกให้บิดามารดาทราบ เพื่อทำแห้ง เมื่อไม่ทราบว่าตนตั้งครรภ์กับใคร หรือบางครั้งอาจบอกชื่อชายคนหนึ่งในบรรดาหลายคนที่เธอรักมากที่สุดว่าเป็นบิดาในท้อง ชายผู้ถูกเอ่ยชื่ออาจยินยอมแต่งงาน ถ้าปฏิเสธจะเสียค่าปรับค่าทำคลอดประมาณ 600 บาท ซึ่งกรณีสามารถต่อรองได้ หญิงสาวที่ตั้งครรภ์โดยเหตุนี้ จะคลอดบุตรในบ้านบิดามารดาไม่ได้ ดังนั้นบิดาจึงสร้างกระท่อมเล็กใกล้บ้านเพื่อให้คลอดบุตร และยินยอมให้ลูกสาวตนกลับเข้าอาศัยในบ้านเดิมได้หลังจากคลอดบุตรได้ประมาณ 1 เดือน

<u>การหมั้น</u>

ม้งนิยมหมั้นระหว่างญาติพี่ลูกน้องซึ่งมีแซ่ต่างกัน กล่าวคือ ลูกของพี่หรือน้องชายของมารดา หรือลูกของพี่หรือน้องชายของบิดา การหมั้นจะกระทำกันเริ่มแต่บุตรของทั้ง 2 ฝ่าย มีอายุประมาณ 1 ขวบ ทางฝ่ายชายเป็นผู้ไปหมั้น โดยนำเหล้า 1 ขวด ผ้าโพกศีรษะชายหญิงอย่างละ 1 ผืน กระโปรง ผ้าปิดหน้ากระโปรงพร้อมเงิน 4 แถบ ไปมอบให้บิดามารดาฝ่ายหญิง โดยทั้งสองฝ่ายให้คำมั่นสัญญาต่อกันว่า ถ้าบุตรโตเป็นหนุ่มสาวแล้วจะให้แต่งงานกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดผิดสัญญาจะต้องเสียค่าปรับให้ผู้สัญญาเป็นเงินประมาณ 40 แถบ (400 บาท)

<u>การสู่ขอ</u>

ม้งจะหาภรรยาให้กับบุตรชายของตนเมื่อมีอายุ 14–16 ปี หากรู้ว่าบุตรชายไปชอบหญิงสาวลูกของใครถึงกับต้องการได้ไว้เป็นภรรยา บิดาจะไหว้ผีด้วยธูป 7 ดอก และต้มไก่เซ่นผี โดยอธิษฐานว่า หากบุตรของตนแต่งงานกับหญิงสาวแล้วจะอยู่เย็นเป็นสุข ร่ำรวยมีเงินทองหรือไม่ ขอให้ผีตอบโดยดูลักษณะดีหรือไม่ดีที่ลิ้นไก่และกระดูกขาไก่ที่ตนเซ่นไหว้ หากมีลักษณะไม่เป็นมงคล บิดาจะบอกให้บุตรเลิกคิดต่อกับหญิงสาวคนนั้น และฆ่าไก่อีกเพื่อเซ่นผี เพื่อทราบคำทำนายของผีเกี่ยวกับหญิงคนนั้น ถ้าได้ลักษณะเป็นมงคลจะจัดเฒ่าแก่ 2 คนไปสู่ขอหญิงสาว ในการไปสู่ขอนั้นจะให้บุตรชายที่จะแต่งงานไปกับ

เพื่อนพร้อมกับเฒ่าแก่ เพื่อให้ชายหนุ่มและหญิงสาวซึ่งจะแต่งงานได้พบปะซึ่งกันและกัน เพื่อตกลงใจขั้นสุดท้าย ขณะเดินทางไปสู่ขอถ้ามีสัตว์ป่า เช่น งู หรือกวางเดินตัดหน้า หรือมีคนตายในหมู่บ้านที่เดินผ่าน มังถือว่า เป็นลางร้าย มักเลิกล้มความตั้งใจที่จะไปสู่ขอ เพราะถ้าแต่งงานแล้วอาจอยู่ด้วยกันไม่นาน อาจตายจากกัน หรือทำมาค้าไม่ขึ้น อย่างไรก็ตามหากมีสัตว์ป่าเดินตัดหน้าถึง 2 ครั้ง หรือมากกว่านั้นก็ไม่ถือว่าเป็นลางร้าย เพราะมังเชื่อว่าสัตว์ป่าออกมาหากินโดยปกติวิสัย

มังนิยมไปสู่ขอในเวลาเย็นหลังจากเลิกทำงาน เมื่อไปถึงบ้านหญิงสาว และได้รับเชิญเข้าไปในบ้าน เฒ่าแก่ฝ่ายชายจะหยิบยาเส้นโตประมาณเท่านิ้วหัวแม่มือ มอบให้แก่บิดามารดาของหญิงสาวแล้วแจ้งให้รู้ว่าลูกชายของใครต้องการอยากจะมาเป็นลูกชายของท่าน ตามประเพณีของมัง บิดามารดาของฝ่ายหญิงชายตกลงเพียง 2 คนไม่ได้ จะต้องเรียกบรรดาญาติพี่น้องมาช่วยพิจารณาตกลงใจด้วย แม้คณะญาติจะเห็นชอบด้วยแล้ว ฝ่ายบิดามารดาของหญิงสาวจะกล่าวอ้างเหตุผลเป็นทำนองไม่รับในการสู่ขอหญิงสาวในครั้งนี้ เฒ่าแก่ฝ่ายชายจะอ้อนวอนและแจกยาเส้นแก่ทุกคนที่มาประชุมร่วมในการสู่ขออีกครั้งหนึ่ง เพื่อเป็นการยืนยันว่า ฝ่ายชายมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าในการสู่ขอหญิงสาว ทางฝ่ายหญิงสาวจะตั้งเฒ่าแก่ขึ้น 2 คน เพื่อตกลงกับเฒ่าแก่ฝ่ายชายในเรื่องเงินสินสอด โดยเฒ่าแก่ทางฝ่ายหญิงสาวจะนำเหล้า 1 ขวด และจอกดื่มเหล้า 4 ใบ ไปวางไว้บนโต๊ะเหล้าซึ่งอยู่ใกล้กับประตูหน้าบ้านด้านใน เฒ่าแก่ทั้งสองฝ่ายจะมาร่วมนั่งดื่มเหล้า และเจรจากันในเรื่องการสู่ขอ เมื่อเป็นที่ตกลงกันได้ เฒ่าแก่ฝ่ายหญิงจะกล่าวว่า นั่งดื่มเหล้าที่ปากประตูเป็นการกีดขวางทางเดิน จึงควรย้ายไปที่อื่นจะดีกว่า จากนั้นคณะทั้งสองฝ่ายจะย้ายโต๊ะไปนั่งข้างในบ้าน แล้วเจรจาตกลงกันเรื่องสินสอดและกำหนดวันแต่งงาน ในคืนนั้น เฒ่าแก่ฝ่ายชายจะนอนค้างแรมที่บ้านหญิงสาว 1 คืน รุ่งขึ้นจึงเดินทางกลับ ในทางตรงข้าม หากฝ่ายหญิงสาวปฏิเสธการสู่ขอในครั้งนี้ เฒ่าแก่ฝ่ายหญิงสาวจะย้ายโต๊ะไปดื่มเหล้ากันข้างนอกบ้าน เมื่อเหล้าหมดขวดฝ่ายชายก็จะลากลับ หากฝ่ายชายมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสมรสกับหญิงสาว แม้จะถูกปฏิเสธการสู่ขอไปแล้ว 1 ครั้ง ก็จะพยายามไปสู่ขออีกถึง 2 ครั้ง หากไม่สำเร็จก็เลิกลากันไปเอง อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้มังบางหมู่บ้านไม่นิยมการสู่ขอ แต่นิยมการฉุดหรือการหนีตามกัน เมื่อทำมาหากินจนมั่งมีเงินทอง แล้วจึงจะไปสู่ขอและจัดพิธีแต่งงานในคราวเดียวกัน

<u>การฉุด</u>

เมื่อหญิงสาวไม่เต็มใจรับรัก ชายหนุ่มจะใช้วิธีการฉุด ซึ่งนำไปสู่การแต่งงานในภายหลัง บิดาทางฝ่ายชายจะรับทราบในการฉุด และจัดหาคนไปช่วยบุตรชายของตนด้วย การฉุดจะกระทำกันนอกบ้าน โดยลวงหญิงสาวออกจากบ้านพัก เพราะถ้าฉุดในบ้านถือว่าเป็นการผิดผี จะต้องเสียค่าปรับไหม หญิงสาว

จะร้องให้ญาติช่วยเหลือ ขณะแย่งชิงกันญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายชายจะอ้อนวอนญาติฝ่ายหญิงให้ปล่อยหญิงสาวไปกับตน เมื่อตัวหญิงสาวไปถึงบ้านฝ่ายชายแล้ว จะถูกจัดให้อยู่ในห้องเดียวกันกับชายหนุ่มที่ต้องการแต่งงานด้วย ในวันรุ่งขึ้นฝ่ายชายจะส่งผู้แทน 2 คน ไปแจ้งให้บิดามารดาฝ่ายหญิงทราบพร้อมกับอ้อนวอนมิให้มีความกังวลในบุตรสาวของตน ถึงเวลาสมควรจะมาสู่ขอและแต่งงานในโอกาสต่อไป ผู้แทนที่ไปเจรจาจะต้องมีวาทศิลปในการสนทนาเพื่อชักจูงให้บิดามารดาฝ่ายหญิงเห็นชอบกับการฉุดนั้น ขณะเดียวกันก็พยายามแจกยาเส้นให้แก่บิดามารดาฝ่ายหญิง ทำนองเดียวกับการสู่ขอ ถ้ารับยาเส้นไว้ก็แสดงว่าเห็นชอบด้วย ในทางตรงข้ามหากฉุดหญิงสาวไปแล้วทางฝ่ายชายไม่มาแจ้งให้บิดามารดาฝ่ายหญิงทราบ พวกม้งถือว่าเป็นการผิดธรรมเนียมประเพณี ต้องเสียค่าปรับประมาณ 12 รูปี (120 บาท) ในทำนองเดียวกันถ้าหญิงสาวสามารถกลับบ้านของตนได้หลังจากถูกฉุดประมาณ 3 วัน ฝ่ายชายจะต้องถูกปรับ แต่บางครั้ง บิดาของหญิงสาวไม่ประสงค์จะให้บุตรสาวของตนแต่งงานกับชายหนุ่มที่มาฉุดไป ก็อาจไม่ปรับและไม่ส่งลูกสาวคืน

<u>การหนีตามกัน</u>

การหนีตามกันเกิดขึ้นเมื่อชายหนุ่มหญิงสาวมีความรักใคร่ชอบพอกัน แต่ฝ่ายชายไม่สามารถไปสู่ขอแต่งงานได้ ชายหนุ่มจะชักพาหญิงสาวที่ตนรักให้นำเสื้อผ้าและสิ่งของต่างๆ ไปอยู่ที่บ้านของตน วันรุ่งขึ้นจึงส่งผู้แทนแจ้งให้บิดามารดาฝ่ายหญิงทราบ หญิงสาวจะช่วยครอบครัวของสามีทำมาหากิน เมื่อมีเงินทองเพียงพอแล้ว ฝ่ายชายจะไปสู่ขอและจัดพิธีแต่งงานตามประเพณี ปัจจุบันนี้ ม้งนิยมแต่งงานด้วยวิธีนี้ เพราะไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก การมีภรรยาคนที่สองของม้งมักเกิดขึ้นโดยวิธีหนีตามกันนี้ ยิ่งกว่านั้น พวกชายหนุ่มม้งมักกล่าวว่า ในการเกี้ยวพาราสีนั้น หญิงม้งมักชอบชายที่แต่งงานแล้ว

<u>พิธีแต่งงาน</u>

การแต่งงาน ภาษาม้งเรียกว่า "หยัวเก้าผู้" แปลว่า ซื้อเมีย เริ่มต้นด้วยม้งมักไปสู่ขอหญิงสาวหมู่บ้านอื่น เมื่อสู่ขอได้แล้ว จึงนิยมจัดพิธีแต่งงานในวันเดียวกัน พิธีแต่งงานมักนิยมกระทำกันในตอนเช้าที่บ้านหญิงสาว โดยทางฝ่ายชายเป็นผู้จัดหาหมูและไก่มาให้ฝ่ายหญิงเลี้ยงแขก และถ้าเป็นไปได้ จะฆ่าวัวแขกที่มาในงาน และการเลี้ยงจะนานเท่าใด ขึ้นอยู่กับสถานภาพทางครอบครัวของเจ้าสาว เหล้าที่ต้มเองก็จะถูกรินแจกจ่ายไปอย่างทั่วถึงในงานเลี้ยงนี้

ที่บ้านของฝ่ายเจ้าบ่าวจะมีการจัดหาเฒ่าแก่ของตนไว้สองคน เมื่อฆ่าและต้มไก่ เรียบร้อยแล้วจะอัญเชิญผีบ้านมากินไก่เครื่องเซ่น หลังจากนั้นจึงเชิญเฒ่าแก่ทั้งสองให้นั่งดื่มเหล้า และรับประทานไก่ที่โต๊ะ

ตั้งเซ่นผีบ้าน ญาติพี่น้องของฝ่ายเจ้าสาวจะยืนพร้อมกันต่อหน้าเฒ่าแก่ กราบเฒ่าแก่ และไหว้วานให้เฒ่าแก่ทั้งสองให้ช่วยจัดการพิธีการแต่งงานให้สำเร็จเรียบร้อยลงด้วยดี เฒ่าแก่จะรับไหว้ และให้คำมั่นสัญญาจะช่วยเป็นธุระให้ตามร้องขอ และจะบอกให้เจ้าบ่าวกราบปู่ย่า ลุง อา และน้องชายเจ้าบ่าว นอกจากนั้นให้กราบผีบ้านตามลำดับ คือ ผีลือกั้ง ผีเตาไฟใหญ่ ผีเสา ผีเตาไฟเล็ก และผีประตู เมื่อเสร็จจากพิธีดังกล่าวนี้แล้ว เฒ่าแก่พร้อมด้วยเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าสาวจะเตรียมเงินสินสอด ข้าวและไก่ สำหรับนำไปเซ่นผีฟ้า และผีห้วย ซึ่งอยู่ระหว่างเส้นทางไปบ้านเจ้าสาว

ถ้าเจ้าบ่าวมาจากที่อื่น และอาศัยบ้านญาติเป็นที่พักเพื่อพิธีแต่งงาน เวลาออกไปแต่งงานที่บ้านเจ้าสาว ไม่ต้องกราบไหว้ผีบ้าน เมื่อเดินทางไปถึงบ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวฆ่าไก่สองตัว ต้มให้บิดาเจ้าสาวสำหรับเซ่นผีบ้านเจ้าสาว เพื่อให้ทราบว่า จะทำพิธีแต่งงานให้ลูกสาวพร้อมกับขอให้ศีลขอพรจากผีบ้าน จากนั้นเฒ่าแก่ของฝ่ายเจ้าสาวบอกให้เจ้าบ่าว และเพื่อนเจ้าบ่าวกราบไหว้ญาติของฝ่ายเจ้าสาวประกอบด้วย ปู่ ย่า บิดา มารดา ลุง อา พี่และน้องตามลำดับ นอกจากนี้ก็ให้กราบไหว้ผีบ้านของเจ้าสาวเริ่มจาก ผีประตู ผีเตาไฟเล็ก ผีเสา ผีเตาไฟใหญ่ และผีลือกั้งตามลำดับ แล้วจึงไหว้เฒ่าแก่เจ้าบ่าวและเจ้าสาว หลังจากนั้นเฒ่าแก่ทั้งสองฝ่ายจะไปนั่งปรึกษาหารือกัน

ในกรณีการฉุดหรือการหนีตามกัน การสู่ขอและการแต่งงานจะกระทำในวันเดียวกัน โดยจะปรึกษาตกลงกันเรื่องเงินสินสอดจนเรียบร้อย แล้วเฒ่าแก่ฝ่ายเจ้าบ่าวจะรินเหล้าให้บิดาฝ่ายเจ้าสาว ทางเจ้าบ่าวและเพื่อนเจ้าบ่าว ต้องไหว้บิดามารดาและญาติของเจ้าสาวอีกครั้งหนึ่งตามลำดับเป็นอันเสร็จพิธี เจ้าบ่าวรับเจ้าสาวไปบ้านของตนได้ หากบ้านเจ้าบ่าวอยู่ไกล จำเป็นต้องค้างคืนที่บ้านเจ้าสาว รุ่งเช้าจึงเดินทางกลับ เมื่อถึงบ้านก็จะทำการฆ่าหมูและไก่ เพื่อบอกกล่าวกับผีบ้าน ขอให้รับเจ้าสาวไว้เป็นสมาชิกในครอบครัว แล้วจะมีการจัดเลี้ยงเฒ่าแก่ทั้งสองที่เป็นธุระจัดการแต่งงานให้สำเร็จ

<u>เงินสินสอด</u>

มังนิยมใช้เงินสินสอดเป็นเงินแถบ หรือเงินรูปีของพม่า หรือ อินเดีย ปกติเงินสินสอดจะตกประมาณ 250–400 รูปี เงินสินสอดนี้ก็คือเงินที่นำไปซื้อภรรยา หนุ่มมังที่ไม่เคยแต่งงาน บิดามารดาจะเป็นผู้จัดหาเงินสินสอดนี้ ถ้าเคยแต่งงานแล้วก็จะสะสมหรือหาด้วยตนเอง

เงินสินสอดจะถูกแบ่งให้กับญาติพี่น้องฝ่ายเจ้าสาวด้วย โดยบิดามารดารับไว้ประมาณ 40–50 แถบ ปู่ย่าได้ประมาณ 12 แถบ พี่ชายและน้องชายได้รับประมาณคนละ 8 แถบ ลุงและอาคนละ 8 แถบ สำหรับอาคนใดคนหนึ่งได้รับ 8 แถบ (โอกาสต่อไปถ้าน้องสาวของเจ้าสาวแต่งงาน น้าหรืออาของเจ้าสาวคนต่อ

มาที่ยังมิได้รับส่วนแบ่ง จะเป็นผู้ได้รับสิทธิ์) ลูกชายของลุงหรือน้าคนใดคนหนึ่งได้รับประมาณ 7 แถบ (ผู้ที่รับส่วนแบ่งเงินสินสอดจากการแต่งงานของสมาชิกในครอบครัวเจ้าสาวมาแล้วจะหมดสิทธิ์) และลูกชายของอาคนใดคนหนึ่งได้รับประมาณ 4 แถบ (ในการแต่งงานของน้องเจ้าสาวในโอกาสต่อไป คนที่ได้รับส่วนแบ่งแล้วจะหมดสิทธิ์)

<u>สินสมรส</u>

วันรุ่งขึ้นหลังพิธีแต่งงานแล้ว บิดาของหญิงสาวจะมอบสินสมรส ซึ่งโดยปกติประกอบด้วย วัว หมู ห่วงคอ และเสื้อผ้าให้แก่คู่สมรส โดยผ่านเฒ่าแก่ของฝ่ายชาย หรืออาจมอบเป็นเงินหดแทนก็ได้ สำหรับวัวซึ่งเป็นสินสมรสนี้ ถ้าต่อมาภรรยาถึงแก่กรรม เพื่อเป็นเกียรติแก่ภรรยาสามีจะส่งข่าวให้บิดาหรือญาติของภรรยาเป็นผู้มาฆ่าวัว หากภรรยาหม้ายไปแต่งงานใหม่ มังนิยมมอบสินสมรสให้แก่บิดามารดาของสามีคนเดิม

เมื่องานแต่งงานเรียบร้อยแล้ว ผู้หญิงจะต้องเตรียมงานสำหรับการให้กำเนิดเด็กสำหรับในชีวิตประจำวัน เธอต้องทำงานทุกชนิด จะตื่นนอนตั้งแต่เวลา 4–5 นาฬิกา ต้องเตรียมน้ำใช้ ตำข้าว หาอาหารให้สัตว์ และสมาชิกในบ้านรับประทาน เช็ดฝุ่น ถางหญ้า กรีดฝุ่น ทอผ้าและ ทำงานในไร่ เลี้ยงลูก สามีจะสบายกว่ามาก คือนั่งจิบน้ำชา นอนสูบฝิ่น เฝ้าบ้าน สนทนากับแขก แม้ว่างานในกลางวันเสร็จสิ้นลงแล้ว แต่ในตอนกลางคืน เธอต้องปั่นฝิ่น และทำให้ร้อนเพื่อให้สามีสูบ งานของเธอจะสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อทุกคนในบ้านหลับกันแล้ว ชายม้งเมื่อมีภรรยาคนเดียวหากินไม่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ก็จะหาภรรยาเพิ่มขึ้นอีก บางคนอาจมีถึง 4 คน แต่บรรดาภรรยาของชายม้ง จะอยู่ร่วมกันเสมือนญาติพี่น้อง ไม่มีการทะเลาะวิวาทกัน

<u>ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด</u>

ม้งเชื่อว่าการตั้งครรภ์เกิดจากผีพ่อแม่ให้เด็กมาเกิด เวลาใกล้คลอดหญิงมีครรภ์จะไม่ไปไหนมาไหนโดยลำพัง ต้องมีเพื่อนไปด้วยอย่างน้อย 1 คน การคลอดบุตรเป็นไปตามธรรมชาติ โดยหญิงตั้งครรภ์จะนั่งอยู่บนม้านั่งขนาดเล็กหน้าห้องนอน ตัวคลุมด้วยผ้าห่มนอน เอนตัวพิงสามี ปิดประตูบ้านห้ามเด็กเข้าไปยุ่งในบ้าน หลังจากคลอดจะทำความสะอาดเด็ก ตัดรกด้วยกรรไกร ถ้าเป็นเด็กชายจะนำรกไปฝังไว้ที่เสากลางบ้าน ซึ่งเป็นเสาที่มีผีเสาสถิตอยู่ เพราะเด็กผู้ชายควรจะรู้เรื่องผี ถ้าบุตรเป็นหญิงจะฝังรกไว้ใต้แคร่นอนของมารดา

เด็กเกิดได้ 3 วัน บิดาจะทำพิธีตั้งชื่อ และขอบคุณผีพ่อแม่ที่ส่งเด็กมาเกิด พร้อมทั้งบอกผีบ้านขอให้คุ้มครองเด็ก และรับไว้เป็นสมาชิกของครัวเรือนและวงศ์ตระกูล ม้งเชื่อว่าเด็กที่เกิดยังไม่ครบ 3 วัน

ยังไม่เป็นมนุษย์ จึงยังไม่ตั้งชื่อให้ หากเด็กผู้นั้นตายลง จะไม่ทำบุญศพให้ตามประเพณี แต่จะถูกนำไปฝังเช่นสัตว์

<u>ประเพณีเกี่ยวกับการตาย</u>

ญาติพี่น้องจะล้างหน้าทาแป้ง และแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่ให้แก่ผู้ตาย และเชื่อว่าคนตายจะได้เป็นที่ชื่นชม และได้รับการต้อนรับจากคนอีกโลกหนึ่ง ผู้ทำความสะอาดศพก็จะได้บุญกุศลด้วย แล้วจะวางศพนอนขนานกับฝาผนังซึ่งอยู่ตรงข้ามกับประตูบ้าน มังบางวงศ์ตระกูลหันศีรษะศพไปทางเตาไฟใหญ่ แต่บางวงศ์ตระกูลนิยมหันศีรษะไปทางตรงกันข้าม มีการสวดเพื่อให้คนตายได้ทราบว่าตนได้ตายไปแล้ว และกำลังเดินทางไปหาผีพ่อแม่ซึ่งอยู่ยังอีกโลกหนึ่ง

พิธีศพจะกินเวลานานพอสมควร ทั้งนี้เพื่อรอให้ญาติพี่น้องซึ่งอยู่ไกลออกไป ได้มีโอกาสมาร่วมในงานพิธีด้วย ทั้งรอวันฤกษ์ดีสำหรับการฝังศพ เพราะเชื่อว่าจะไปเกิดที่ดีมีความสุข ทั้งลูกหลานข้างหน้าจะทำศพร่ำรวยมีความสุขด้วย

ญาติพี่น้องของผู้ตายจะตกลงเลือกหัวหน้าจัดการพิธี และจะมอบหมายงานบางอย่างให้ญาติพี่น้องผู้ตาย เช่น สร้างที่ตั้งศพภายในบ้าน เช่นอาหารคนตาย เป่าแคน ตีกลอง หุงข้าว ทำอาหาร ต่อหีบศพ ฝ่าฟืน ตักน้ำ ตำข้าว ฆ่าวัว รวมทั้งการชำระหนี้ของผู้ตาย ในระหว่างพิธีจะมีการเป่าแคน และตีกลอง เสียงแคนนั้นมีเพลงเฉพาะในพิธีศพ จะนำไปเป่าเล่นในโอกาสอื่นไม่ได้ ส่วนกลองนั้นถ้าไม่มีพิธีศพห้ามตีโดยเด็ดขาด การตายโดยโรคระบาดนั้นจะนำไปฝังโดยทันที ไม่มีการจัดพิธีศพแต่อย่างใด

การทำบุญศพที่มีลูกหลานจำนวนมาก จะเป็นงานใหญ่ เพราะลูกชายทุกคนจะต้องฆ่าวัวให้บิดามารดาคนละ 1 ตัว ส่วนลูกสาวนั้นอาจรวมเงินซื้อวัวมาทำบุญให้พ่อแม่ของตนด้วย โดยเหตุนี้ มังจึงชอบมีบุตรชายจำนวนมาก เมื่อตนตายลงจะได้มีคนช่วยทำบุญให้ใหญ่โตสมเกียรติ สำหรับศพเด็กหนุ่มมักไม่มีการฆ่าวัวทำบุญ แต่ถ้าบิดามารดาเป็นผู้มีฐานะดีก็อาจฆ่าวัวให้ในพิธีศพ เมื่อได้ฤกษ์นำไปฝังจะต้องย้ายศพนั้นไปตั้งไว้ที่ไม้กางเขน 2 ต้น เสร็จแล้วจะประกอบพิธีเรียกผู้ตายให้มารับวัวซึ่งลูกหลานมอบให้ จากนั้นจึงจะฆ่าวัว เมื่อชำแหละวัวเรียบร้อยแล้ว คนครัวจะจัดแบ่งเนื้อวัวให้ญาติผู้เกี่ยวข้อง และทำอาหารเลี้ยงแขกในบริเวณนั้น และประมาณ 16.00 น. จึงเคลื่อนย้ายศพไปฝัง

มังจะฝังศพในตอนเย็น และเชื่อว่า ถ้าฝังในตอนเช้า ผีคนตายจะกลับมารบกวนทางบ้าน ถ้าฝังในตอนเย็นผีผู้ตายจะเดินทางไปตามทางของตนเหมือนตะวันตกดิน จะไม่กลับมารบกวนทางบ้านอีก หมอแคนเป็นผู้เป่าแคนเดินนำหน้าขบวน เมื่อพ้นบ้านผู้ตายสัก 1 กิโลเมตร จะหยุดเป่าแล้วเดินลอดใต้

แคน : เผ่าม้ง

หิ้งบูชาในบ้านม้ง มีหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษ
และผีฟ้า

AN 458

ศพวิ่งกลับบ้าน ญาติผู้หนึ่งจะถือโคมไฟส่องทางให้คนตายหลงทาง และกลับไปบ้านเดิมไม่ได้ พอถึงเวลาเย็นใกล้ค่ำญาติจะไปจุดโคมไฟที่ถูกทิ้งไว้ โดยเชื่อว่าเมื่อผีคนตายจะกลับบ้าน เมื่อพบโคมไฟจะผิงไฟแล้วเดินทางกลับไปยังที่ฝังศพ เพราะไม่สามารถหาทางกลับไปบ้านเดิมได้ หลังจากฝังศพแล้ว 3 วัน ญาติผู้ตายจะนำก้อนหินไปกองเรียงไว้บนหลุมฝังศพโดยเชื่อว่า เป็นการสร้างบ้านให้ผีผู้ตายอยู่ หลังจากนั้นประมาณ 13 วัน จะทำพิธีเชิญวิญญาณผู้ตายกลับไปเยี่ยมบ้านเพื่อกินไก่ ภายใน 1 ปี ทางญาติผู้ตายจะทำพิธีปล่อยผีผู้ตายให้ไปเกิด หากไม่ประกอบพิธี ผู้ตายไม่สามารถไปเกิดได้ จะกลับมารบกวนพี่น้อง หรือทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บและทำให้สัตว์ตาย

สำหรับศพของผู้มีอายุจะถูกฝังตามไหล่เขาซึ่งมีสันเขาขนาบอยู่รอบด้าน มิ่งห้ามฝังศพลูกในวันคล้ายวันฝังบิดามารดา เพราะเชื่อว่าจะทำให้ทำมาหากินไม่เจริญ และห้ามนำศพอื่นไปฝังในระดับเดียวกันอีกในไหล่เขานั้น เว้นแต่จะฝังให้ต่ำ หรือเยื้องไปจากศพที่ฝังไว้ก่อน ถ้าฝังอยู่ในแนวเดียวกัน จะทำให้ผู้ตายแย่งที่ทำกินกัน กลับมารบกวนทำให้ญาติพี่น้องเจ็บป่วย ห้ามฝังศพไว้บนไหล่เขาซึ่งมีหมู่บ้านตั้งอยู่ สำหรับศพเด็กนิยมฝังไว้ในบริเวณเดียวกัน เพื่อให้เป็นเพื่อนเล่นแก้เหงา

การไว้ทุกข์ ญาติพี่น้องจะไว้ทุกข์ให้ผู้ตายประมาณ 13 วัน ไม่มีการแต่งตัวเป็นพิเศษแต่อย่างใด คงเป็นไปตามปรกติ แต่ห้ามปฏิบัติกิจบางอย่างซึ่งจะทำให้ผู้ตายไปเกิดไม่ได้ กล่าวคือ

ห้ามซักเสื้อผ้าและหวีผม เพราะสิ่งสกปรกในผ้าจะเข้าไปในอาหารของผู้ตาย

ห้ามต่อด้าย เพราะด้ายจะพันแข้งขาผู้ตาย

ห้ามเย็บผ้า เพราะเชื่อว่าผู้ตายจะถูกเย็บตา

ถ้าสามีหรือภรรยาตาย ห้ามแต่งงานใหม่ในทันที จนกว่าจะพ้น 13 วันไปแล้ว เพราะจะทำให้ผู้ตายมีความกังวลในสามีหรือภรรยาของตน

~~ประเพณีเกี่ยวกับการรับประทานอาหารและการดื่ม~~

มิ้ง ไม่ใช่นักกิน อาหารมีลักษณะง่ายๆ ซึ่งได้แก่ ข้าว เนื้อสัตว์ และผักต่างๆ เนื้อสัตว์นอกจากเนื้อหมู เนื้อวัว ไก่ป่า มิ้งกินได้ทั้งเนื้อลิงและเนื้อค่าง (ยกเว้นสุนัขและแมว) กับข้าวมิ้งนิยมผักกับน้ำมันหมู ในเทศกาลปีใหม่ มิ้งนิยมฆ่าหมูเพื่อเลี้ยงผี เนื้อหมูนี้จะถูกตัดเป็นชิ้นยาวคลุกกับเกลือ แขวนไว้กับไม้ระแนงหลังคาบ้าน เก็บไว้กินเป็นเวลานานๆ

มิ้งเดินทางไปเยี่ยมเยียนกันอยู่เสมอ แขกที่สำคัญที่มาเยี่ยมมักเป็นญาติพี่น้องฝ่ายภรรยา ซึ่งแต่งงานต่างวงศ์ตระกูล และไม่ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน การเยี่ยมเยียนนี้จะเป็นเวลาว่างหลังฤดูเก็บ

เกี่ยว ซึ่งญาติทางฝ่ายภรรยาจะได้รับการต้อนรับอย่างดี

การกินอาหารม้งนิยมใช้ตะเกียบ ซึ่งรับมาจากธรรมเนียมจีน เหล้าจะนิยมดื่มกันในงานเลี้ยงต่างๆ เช่น งานแต่งงาน...หรืองานเลี้ยงญาติฝ่ายภรรยามาเยี่ยมเยียน พิธีการหรือผู้เกี่ยวข้องจะรินแจกครั้งละ 2 แก้ว โดยเชื่อว่า สามีภรรยาจะอยู่ด้วยกันตลอดไป ก่อนจะดื่มเหล้า แต่ละคนจะพูดว่า "ผมดื่มเหล้าเพื่อทุกคน" และจะต้องล้างแก้วเมื่อหมดแล้ว ม้งจะนิยมดื่มเหล้าครั้งเดียวหมดแก้ว มีการดื่มซ้ำวนเวียนหลายครั้ง ผู้ที่มิใช่นักดื่มย่อมจะทนทานไม่ได้ อาจขอให้บุคคลอื่นช่วยดื่มแทนก็ได้ เหล้าจะทำกันเองในหมู่บ้าน จากข้าวโพด ข้าว หรือข้าวสาลี ม้งให้เกียรติแก่ผู้ชาย เพราะฉะนั้นผู้หญิงจึงรับประทานอาหารหลังผู้ชายเสมอ

ความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ

ม้งมีความเชื่อถือในโชคลางและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าสิ่งต่างๆ ในโลกนี้มีวิญญาณอยู่ในทุกแห่ง (animism) เป็นทั้งผีบรรพบุรุษและผีซึ่งเกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อม เช่น ท้องฟ้า ลม ลำน้ำ ป่าไม้ ภูเขา ไร่ และบ้านเรือน สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของพลังสังคมซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของพวกเขา ให้ความสมหวัง เป็นที่พึ่งในความเจ็บไข้ หรือภัยจากธรรมชาติ ซึ่งโดยความจริงแล้ว ม้งตั้งบ้านเรือนบนเขาสูง ในระดับ2,000เมตรขึ้นไป มีทั้งสัตว์ป่า และอากาศหนาวเย็นจัด เมื่อฝนตกหนัก จะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ สิ่งต่างๆ ดังกล่าวมีส่วนผลักดันให้เกิดความเชื่อถือในการปฏิบัติ เพื่อความอยู่รอด

ความเชื่อที่ผูกพันกับสัตว์ ม้งเชื่อว่า ถ้ามีสัตว์ป่า เช่น กวาง เสือ หมูป่า เข้ามาในหมู่บ้านจะถือว่าเป็นลางร้าย ทำให้เกิดการเจ็บป่วย และการตาย การแก้ลางร้าย โดยการย้ายหมู่บ้านไปอยู่ที่อื่น หรือในการเดินทางไปค้าขาย ล่าสัตว์ มักดูโชคลางจากการฆ่าไก่เช่นผีเรือน ผีป่า หรือผีห้วย ถ้าเห็นลิ้นไก่มีลักษณะที่บอกว่าโชคดีไม่มีอุปสรรคก็จะเดินทางไปค้าขาย แต่ถ้าลิ้นไก่ไม่ดีหากจำเป็นต้องไปค้าขายจริงก็ต้องฆ่าไก่เช่นอีกตัวหนึ่ง และถ้าลิ้นไก่ยังอยู่ในลักษณะไม่ดีอีก ก็จะไม่เดินทาง

ม้งเชื่อว่า ผีที่ตนนับถือมีอยู่หลายระดับ ระดับสูงสุด ได้แก่ ผีฟ้า เรียกว่า "ตรั้งคู้" ผีฟ้าเป็นผู้สร้างสรรค์ทุกสิ่งในโลก ให้คุณและโทษแก่มนุษย์ ใครทำดี ตายไปผีฟ้าจะให้ขึ้นสวรรค์อยู่บนฟ้า ถ้าทำชั่วจะตกนรกอยู่ใต้พื้นดิน มีแต่ความทุกข์ทรมาน

ระดับรองจากผีฟ้า ได้แก่ ผีหมู่บ้าน เรียกว่า "ตรงเช้ง" จะคุ้มครองหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ผีในระดับถัดไป ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ หรือผีเรือน เรียกว่า "ตรั้งตรัวฮูเจ" ซึ่งเป็นผีของสมาชิกในแต่ละครอบครัวซึ่งล่วงลับไปแล้ว ผีบรรพบุรุษจะปกป้องรักษาคนในครอบครัวให้มีความสุข ผีใหญ่ของบ้าน

อยู่ที่เสาเรือน เสากลาง และยังมีผีคุ้มประตูหน้าบ้าน ครัว ห้องรวม เตาคิน ห้องเก็บของ และเตียงนอนของหัวหน้าครอบครัว มีผีสุนัขคุ้มกันบ้านเรือนของมังให้ปลอดภัยจากผีร้ายต่างๆ ตามบ้านมังขาวจะมีเท้าสุนัข 1 คู่ แขวนไว้เหนือประตูหน้าบ้าน และจะมีหมอผีทำพิธีเซ่นสังเวยผีต่างๆ เหล่านี้ หนึ่งครั้ง ในบ้านของมังมีหิ้ง 2 หิ้ง สำหรับบูชาผีหิ้งหนึ่ง สำหรับหัวหน้าบ้าน เป็นที่รู้จักกันคือ dhat-jee-uar-Neng และหิ้งที่สองสำหรับบุตรชายคนโต เรียก dhat-tu-uar-Neng

นอกจากผีทั้ง 3 ระดับแล้ว มังยังนับถือ ผีปฏิบัติการตามจารีตประเพณี มีอยู่หลายชนิด ซึ่งผีฟ้าจะเป็นผู้บัญญัติจารีตประเพณี ให้ถือปฏิบัติในสังคม โดยผีฟ้าได้กำหนดผีผู้คอยลงโทษผู้กระทำผิดในแต่ละจารีตประเพณี เช่น การทำไร่ หากผู้ใดฝ่าฝืน ผีไร่จะเป็นผู้ลงโทษ

ความสัมพันธ์ระหว่างวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อถือของมัง เขียนได้ดังนี้

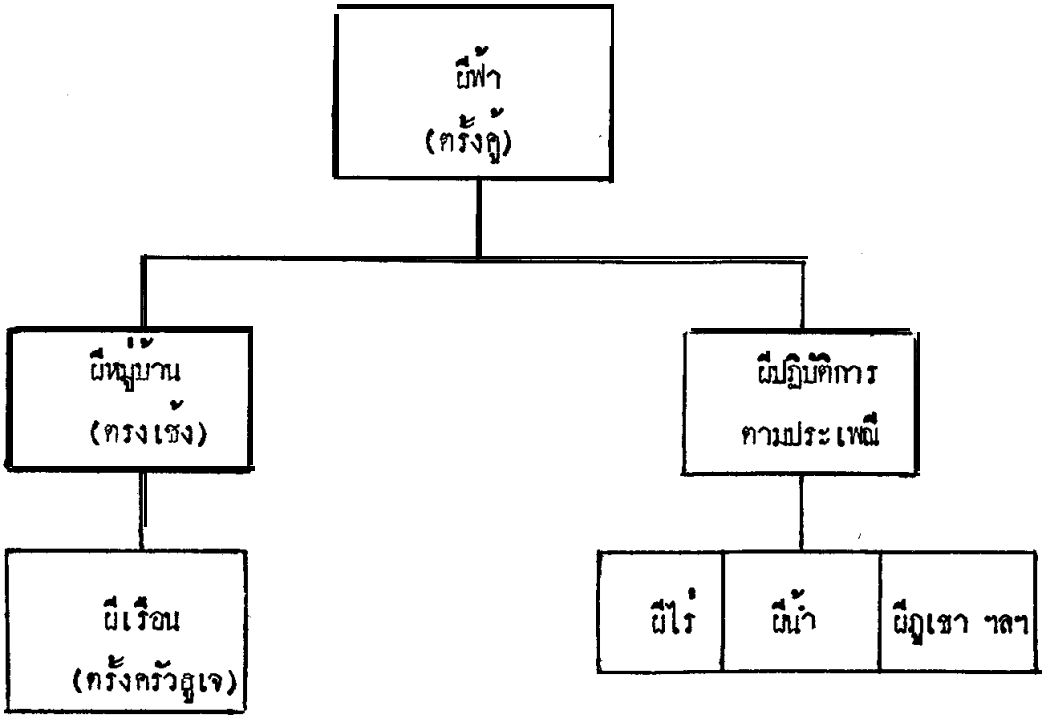

บ้านเรือนให้ความอบอุ่น ถ้ายิ่งออกห่างจากบ้านเรือนมากเท่าใด ก็อาจได้รับอันตรายจากผีร้ายต่างๆ มากขึ้น และเมื่อมีความทุกข์ร้อน มังจะทำพิธีเซ่นไหว้ผีเรือน ถ้าเหตุการณ์ไม่ดี จะให้หมอผีทำพิธีเข้าทรง เมื่อรู้เหตุ เช่น ถ้าเกิดจากมีการละเมิดประเพณี ก็จะทำพิธีเซ่นไหว้ผีปฏิบัติการ ถ้า

เหตุร้ายไม่ดีขึ้น ก็จะทำพิธีบวงสรวงเซ่นไหว้ผีฟ้า และถ้าทุกอย่างยังไม่ดีขึ้นอีก ก็หมายความว่า มีการทำผิดจารีตประเพณีอย่างรุนแรง ผีฟ้าไม่อาจยกโทษให้ได้

ม้งเชื่อว่า คนที่เกิดมา มี 3 ขวัญ เรียกว่า "หลี" เมื่อเด็กเกิดมาจะต้องทำพิธีเซ่นสังเวยด้วยหมู และไก่ เพื่อเรียกขวัญให้เข้าร่างเด็ก แล้วตั้งชื่อให้เด็ก อย่างน้อยจะมี 1 ขวัญอยู่ในร่างกาย อีก 2 ขวัญ อาจล่องลอยออกจากร่างกายในขณะเจ้าของหลับ หากขวัญออกจากร่างไปทั้ง 3 ขวัญ ผู้นั้นจะถึงแก่ความตาย เชื่อกันว่า ขวัญหนึ่งจะอยู่ในที่ฝังศพ ขวัญหนึ่งจะไปเกิดใหม่ และอีกขวัญหนึ่งจะไปสวรรค์หรือนรก ขวัญนี้มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนมนุษย์ อาจทำให้พอใจ เกลียด รัก และชอบ แต่ขวัญจะทำอันตรายหรือทำการแก้แค้นไม่ได้ ม้งเชื่อในเรื่องเกิดใหม่ โดยขวัญจะไปเกิดใหม่ในร่างของหญิงตั้งครรภ์ คนตายไปแล้วจะเกิดเป็นเพศตรงกันข้าม ม้งถือว่าการกระทำในระหว่างชีวิตไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการที่ขวัญของตนจะต้องไปสวรรค์หรือนรก แต่มีส่วนกำหนดว่าจะไปเกิดใหม่ในชาติหน้าเป็นอะไร คนที่กระทำผิดจะเกิดเป็นอะไรขึ้นอยู่กับความหนักเบาของความผิดที่ตนกระทำไว้

หมอผี "คนทรง" เรียกว่า "เน้ง" เป็นผู้ที่มีอำนาจสามารถติดต่อกับผีต่างๆ ได้ โดยการเข้าทรง แล้วยังมี หมอผี "คาถา" และหมอผี "ยา" หมอผีทั้งสองประเภทหลังนี้จะรักษาคนเจ็บด้วยการสวดคาถาและใช้ยาจำพวกพืช ซึ่งม้งจะมีความมั่นใจ และเชื่อถือในหมอผี "คนทรง" มากกว่า โดยปรกติเป็นผู้ชาย

หมอผีจะถูกเรียกตัวมาเพื่อรักษาคนเจ็บ เขาจะได้รับการยกย่องและสรรเสริญว่าเป็นหมอรักษา เมื่อมาถึง หัวหน้าบ้านจะเตรียมชามที่ใส่ฝิ่นและกล้อง และรินน้ำชาให้ การเป็นหมอผีนี้ เป็นได้ 2 วิธี โดยการฝัน บางคนฝันว่า มีผีหมออยากมาอยู่กับคน ก็จะมีการทำพิธี เสร็จแล้วคนนั้นก็กลายเป็นหมอผี หรืออีกวิธีหนึ่ง เมื่อม้งคนใดป่วยเวลานาน หมอผีจะบอกว่า ผีหมอต้องการมาอยู่กับผู้ป่วยเพื่อรักษา ก็จะทำพิธี เมื่อผู้ป่วยหายเป็นปรกติ ก็จะได้หมอผีรักษาต่อไป ซึ่งหมอผีที่ได้โดยวิธีนี้ จะมีมากกว่าวิธีแรก

หมอผีจึงมีบทบาทและอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของม้งหลายประการ แม้หัวหน้าหมู่บ้านซึ่งคอยดูแลทุกข์สุขของลูกบ้านแล้ว แต่หมอผียังมีอิทธิพลอย่างมากต่อความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อถือของม้ง การเข้าไปพัฒนาหมู่บ้านม้ง นอกจากติดต่อทำความเข้าใจกับหัวหน้าหมู่บ้าน และควรจะขอความร่วมมือจากหมอผีอีกทางหนึ่งด้วย

สังคมชาวเขาเผ่าม้งมีความเชื่อถือในผีหลายประเภทดังกล่าวมาแล้ว ในวิถีชีวิตของชาวม้ง ตั้งแต่เกิด การทำมาหากิน เจ็บป่วย ตาย ล้วนแต่จะเข้าเกี่ยวข้องกับผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งจะต้องมีส่วนรับรู้เสียก่อนทั้งสิ้น

เมื่อใกล้ปีใหม่ จะทำขนมจากข้าวเหนียวดำจากครกใหญ่

แต่งกายประดับด้วยห่วงเงินที่คอ ที่ศีรษะประดับด้วยเงินแกะเป็นรูปนกและปลา

ในงานเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ จะเป็นงานฉลองที่มีความสำคัญที่สุด งานจะเริ่มต้นตั้งแต่วันแรม 15 ค่ำ ของเดือนธันวาคมของทุกปี ซึ่งจะเป็นเวลาหลังการเก็บเกี่ยว มังมีความขยันขันแข็งทำมาหากินตลอดทั้งปี ดังนั้นการหยุดทำงาน และร่วมฉลองปีใหม่อย่างพร้อมเพรียง จึงมีความหมายสำหรับพวกเขาอย่างยิ่ง ในวันแรกของงาน มีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ผีเรือน หลังจากนั้น มีการเดินทางไปพบปะเยี่ยมเยียนผู้ใหญ่ ญาติพี่น้อง มีการเลี้ยง ดื่มเหล้า การละเล่น โดยหนุ่มๆ สาวๆ เล่นลูกบอลกัน มีการเกี้ยวพาราสีระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว การฉลองจะติดต่อกันถึงหนึ่งสัปดาห์ หรือมากกว่านั้น

การปกครอง

กฎข้อบังคับของมัง มีลักษณะคล้ายกับกฎหมายอังกฤษ (Common Law) คือ เป็นกฎหมายที่สืบเนื่องจากจารีตประเพณี ไม่มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จะต่างกันตรงที่มังนำเอากฎข้อบังคับไปผูกพันไว้กับภูติผี และมังเองไม่มีภาษาเขียน ชาวมังได้ถือหลักปฏิบัติตามจารีตประเพณีเคร่งครัด

ชาวเขาเผ่ามังไม่มีหัวหน้าสูงสุด และไม่ได้รวมกันอยู่เป็นที่หนึ่งที่เดียวกัน ต่างแยกหมู่บ้านออกไปปกครองกันเองเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน สังคมในแต่ละหมู่บ้านจึงเป็นสังคมที่เล็ก สามารถเรียกประชุมโดยตรงโดยพร้อมเพรียงกันได้

การกำหนดวิถีการปกครอง ก็ใช้วิธีออกเสียง ซึ่งทุกคนมีสิทธิเท่ากันคนละเสียง และถือเสียงข้างมากเช่นเดียวกับหลักสากลทั่วไป แต่ผู้มีสิทธิออกเสียงในการปกครอง ได้แก่ "ผู้ชายที่เป็นใหญ่" เท่านั้น ผู้หญิงและเด็กมีสิทธิเข้าร่วมประชุมรับฟังและให้ความเห็นได้ แต่ไม่มีสิทธิออกเสียง เพราะถือว่าผู้หญิงเป็นข้างเท้าหลัง เชื่อฟังและปรนนิบัติสามีเท่านั้น สำหรับเด็กนั้น มังมิได้ถืออายุเป็นเครื่องวัด หากใช้วัดด้วยการเป็นผู้มีความรับผิดชอบความสามารถทำงานตลอดจนผลงานที่ได้กระทำโดยที่ประชุมหมู่บ้านจะเป็นผู้พิจารณากำหนด

หัวหน้าหมู่บ้าน

หัวหน้าหมู่บ้าน มีฐานะเป็นประมุข และผู้นำหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นตัวแทนในนามของหมู่บ้านนั้นๆ หัวหน้าหมู่บ้านมีสิทธิแต่งตั้งผู้ช่วยได้ 1–2 คน ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งหัวหน้าหมู่บ้านไม่มีกำหนดไว้ แต่จะสิ้นสภาพโดย การตาย ลาออก อพยพไปอยู่ที่อื่น หรือถูกที่ประชุมหมู่บ้านปลดออก โดยการลงมติไม่ไว้วางใจ ซึ่งเป็นการสิ้นสภาพทั้งหมด

หน้าที่ของหัวหน้าหมู่บ้าน ได้แก่ เป็นผู้แทนของหมู่บ้านในการเจรจาติดต่อกับคนภายนอก รับผิดชอบในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ตัดสินข้อพิพาทระหว่างครอบครัว ตัดสินใจในการโยกย้ายหมู่บ้าน

หรือมีอำนาจพิเศษในกรณีฉุกเฉิน เช่น ความปลอดภัยของหมู่บ้าน

ในทางปฏิบัติแล้ว การบริหารงานของหัวหน้าหมู่บ้านจะถูกควบคุมโดย "ผู้เฒ่า" "ผู้แก่" ซึ่งเปรียบเสมือน "คณะที่ปรึกษาหมู่บ้าน" ในทางอ้อม จะเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ ซึ่งหัวหน้าหมู่บ้านไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเสมอไป แต่มีอิทธิพลต่อหัวหน้าหมู่บ้านไม่น้อย เพราะเป็นคณะที่สามารถคุมเสียงข้างมากในการประชุมหมู่บ้าน

<u>การประชุมหมู่บ้าน</u>

การประชุมหมู่บ้านนี้ มีหน้าที่ ออกระเบียบข้อบังคับกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ไม่ขัดแย้งกับจารีตประเพณีเพื่อบังคับใช้ภายในหมู่บ้าน การประชุมไม่จำกัดจำนวน เพศ วัย ทั้งไม่ระบุจำนวนว่ามีเท่าใด จึงจะครบองค์ประชุม การออกเสียงถือหลัก 1 เสียง 1 คน หัวหน้าหมู่บ้านจะเป็นประธาน ในกรณีคะแนนเสียงเท่ากัน ประธานมีอำนาจชี้ขาดให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะ และในกรณีที่มีการเลือกตั้งหัวหน้าหมู่บ้านขึ้นใหม่ ที่ประชุมจะเลือกผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอาวุโสทำหน้าที่เป็นประธาน

<u>กระบวนการยุติธรรม</u>

เมื่อเกิดกรณีพิพาทหรือเหตุการณ์ร้ายแรงในหมู่บ้าน มังจะไม่ยินยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐบาลของไทยเข้าไปดำเนินการ

ตามกระบวนการยุติธรรม แยกได้เป็น 2 ประเภท

1) คณะผู้เฒ่าผู้แก่ของสกุล ตัดสินข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีอยู่ในสกุลเดียวกัน ผู้เสียหายนำความไปร้องเรียน เพื่อให้คณะผู้เฒ่าผู้แก่ในสกุลตัดสิน และจะถือว่าคำตัดสินนั้นเป็นเด็ดขาด ในกรณีเช่นนี้ หัวหน้าหมู่บ้านจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะถือว่า เป็นเรื่องภายในครอบครัว

2) คณะกรรมการกลาง ตัดสินข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีต่างสกุลกัน ผู้เสียหายนำความไปร้องเรียนต่อหัวหน้าหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านจะเรียกคู่กรณีสอบถาม และจะแต่งตั้งคณะกรรมการกลางตัดสินข้อพิพาทดังกล่าวนี้ มีวิธีการแต่งตั้ง 2 วิธี

ก. หัวหน้าหมู่บ้านเป็นผู้แต่งตั้ง โดยการยินยอมของคู่กรณี หัวหน้าหมู่บ้านจะแต่งตั้งบุคคลใดมาปฏิบัติหน้าที่ก็ได้ ยกเว้นคนที่อยู่ในสกุลเดียวกับคู่กรณี

ข. คู่กรณีสมัครใจแต่งตั้งเอง คู่กรณีจะต้องเลือกบุคคลซึ่งจะมาเป็นกรรมการฝ่ายละเท่าๆ กัน จะเลือกคนในสกุลของฝ่ายตรงข้ามมาเป็นกรรมการฝ่ายตนก็ได้ แต่ห้ามเลือกคนในกลุ่มเดียวกัน

จำนวนกรรมการ ทั้ง 2 กรณีนี้ไม่จำกัด โดยปรกติจะมีประมาณ 6–10 คน

การพิจารณาตัดสินคดีจะกระทำที่บ้านพักหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ หลังจากซักข้อเท็จจริงทุกฝ่ายแล้ว คณะกรรมการจะตัดสินโดยการออกเสียง ถือเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน หัวหน้าหมู่บ้านในฐานะประธานกรรมการจะเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด จะเห็นได้ว่า หัวหน้าหมู่บ้าน นอกจากจะมีอำนาจบริหาร ยังมีอำนาจในทางตุลาการอีกด้วย

สำหรับบทลงโทษจะอาศัยจารีตประเพณีเป็นเกณฑ์ ถ้าเป็นกรณีใหม่ คณะกรรมการก็จะพิจารณาบทลงโทษขึ้นใหม่ และให้ถือเป็นหลักปฏิบัติต่อๆ ไปด้วย

<u>กลุ่มการเมือง</u>

การปกครองของม้งถือหลักเสียงข้างมาก ม้งจึงรวมพลังกันได้เป็นกลุ่มก้อนเหมือนระบบพรรคการเมือง แต่ไม่ได้ถืออุดมการณ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวสมาชิก หากแต่ถือสายสัมพันธ์ทางสกุลเป็นเครื่องรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉะนั้น สกุลใดใหญ่มีสมาชิกมากก็จะมีเสียงข้างมากในการดำเนินงานทั้งปวง แต่ก็อาจมีสกุลเล็กๆ แต่รวมกันได้ จนได้เสียงข้างมาก

การบริหารงานของกลุ่มแต่ละกลุ่ม ขึ้นอยู่กับผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอาวุโสของสกุล ดังเช่น ในกรณีเลือกตั้งหัวหน้าหมู่บ้าน ผู้อาวุโสของแต่สกุลจะเรียกสมาชิกของสกุลมาประชุมเพื่อคัดเลือกผู้แทนเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นการภายในก่อน เมื่อเสียงส่วนใหญ่มีมติดำเนินการอย่างใด สมาชิกทุกคนจะต้องไปออกเสียงตามมติของกลุ่ม ในที่ประชุมใหญ่ของหมู่บ้านอย่างพร้อมเพรียงกัน

เมื่อพิจารณาการปกครองของชาวม้ง อาจเรียกได้ว่า เป็น ประชาธิปไตยเช่นกัน เพราะอำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจสูงสุด ชาวม้งได้ใช้อำนาจนี้ในการตัดสินและกำหนดวิธีการปกครองหรือกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง

<u>ปัญหา และ ความช่วยเหลือ</u>

ตั้งแต่แรกจนถึงปี พ.ศ. 2498 รัฐบาลไทยไม่เคยกังวลถึงเรื่องมีชาวเขาอาศัยอยู่ในดินแดนของตน คนไทยไม่ชอบภูเขา ภูเขาทั่วไปจึงเป็นของรัฐ รัฐบาลปล่อยให้ชาวเขาอยู่ตามใจชอบ มีปัจจัยพอสรุปได้ 3 ประการ ที่ทำให้ชาวเขาเผ่านี้เป็นจุดแห่งความห่วงใยขึ้นภายในประเทศ คือ

1) เมื่อชาวม้งอยู่ตามภูเขาที่โดดเดี่ยว และห่างไกลความเจริญ ชาวม้งก็ย่อมพบปะกับพวกคอมมิวนิสต์ที่หลบซ่อนตัวบนภูเขา แม้ว่าชาวม้งไม่ได้มีความต้องการจะร่วมมือกับคอมมิวนิสต์เสมอไป แต่เขาก็มักจะถูกสงสัยว่าให้ความสนับสนุนคอมมิวนิสต์ทางอ้อม

2) ชาวม้งดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเพาะปลูกแบบเผาป่า แล้วปลูกพืชไร่ นับเป็นการทำลายป่า และยังทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ กับเป็นต้นเหตุทำให้น้ำในแม่น้ำลำธารต่างๆ ลดน้อยลง ผู้เพาะปลูกในพื้นราบมีความเดือดร้อน

3) การทำมาหากินที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวม้ง คือการปลูกฝิ่น เขาจึงเป็นผู้รับผิดชอบอย่างเต็มตัวในการค้าฝิ่นภายในดินแดนที่มีชื่อ "สามเหลี่ยมทองคำ" ซึ่งกินเนื้อที่บริเวณ 3 ประเทศติดต่อกัน คือ ทางทิศเหนือของประเทศไทย ทิศตะวันตกของประเทศลาว และทิศตะวันออกของพม่า นับว่าเป็นศูนย์ผลิตฝิ่นที่สำคัญที่สุดในโลก รัฐบาลไทยจึงได้ออก พระราชบัญญัติ เมื่อปี พ.ศ. 2502 ห้ามการปลูกฝิ่น และมีโครงการต่างๆ ที่ช่วยเหลือชาวเขาปลูกพืชอย่างอื่นทดแทน

ในปี พ.ศ. 2498 ตำรวจตระเวณชายแดนได้รับมอบหมายให้สอดส่องบรรดาชนกลุ่มน้อย มีจุดมุ่งหมายตามโครงการ 5 ประการ คือ

1. รักษาความสงบตามชายแดน
2. ให้การรักษาโรค
3. สร้างโรงเรียน
4. พัฒนาเกษตรกรรม
5. พัฒนาการคมนาคม

แต่โครงการนี้เป็นกำลังความสามารถของตำรวจตระเวณชายแดนที่จะปฏิบัติในปี 1959 งานส่วนหนึ่งจึงมอบให้คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทยไปทำแทน

ศูนย์พัฒนาแห่งแรกได้ตั้งขึ้นในปี 2502 นี้ ที่ดอยมูเซอ ในจังหวัดตาก และได้มีการแจกที่ดินแก่ชาวเขา เพื่อชักจูงให้ชาวเขาอยู่อย่างเป็นที่ ศูนย์พัฒนาแห่งที่สอง ได้ตั้งขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี 2503 และจนกระทั่งถึงปี 2506 ได้มีการตั้งศูนย์พัฒนาแห่งต่อๆ ไป เช่น ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก เลย และเชียงราย เพื่อช่วยเหลือชาวเขา และอีกทั้งเป็นการศึกษาความต้องการของชาวเขาด้วย จึงได้มีการตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาขึ้นที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2507 เป้าหมายอื่นๆ มุ่งที่จะอบรมคนที่จะไปทำงานกับชาวเขาในที่สุด และเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2508 ได้มีการวางโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนา นอกจากสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนาแล้ว โครงการนี้ยังมุ่งมุ่งจะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวไทยกับชาวเขา โดยการส่งพระธรรมทูตไปยังที่ต่างๆ ศูนย์อบรมพระธรรมทูตนั้น ครั้งแรกตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่บัดนี้ได้ย้ายไปอยู่ที่วัดสี่โสดา จังหวัดเชียงใหม่ และปี 2518 มีเด็กชาวเขาเรียนอยู่ 300 คน

พระราชบัญญัติฉบับลงวันที่ 9 ธันวาคม 2502 ห้ามมิให้มีการปลูกฝิ่นอย่างกระทันหัน ที่เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ชาวม้งเป็นจำนวนมากได้รับความทุกข์ยาก เพราะการกรีดฝิ่นขายเพียงอย่างเดียวก็เท่ากับ 40 % ของรายได้ของเขาแล้ว อีกประการหนึ่ง ม้งจะไม่ยอมลงมาอยู่ในที่ราบ ซึ่งไม่ใช่ถิ่นธรรมชาติของเขา และที่สำคัญชาวม้งรักเสรีภาพ ไม่ชอบการบีบบังคับ การข่มเหงน้ำใจ

ในปลายปี 2510 ชาวม้งบางคนที่ฝักใฝ่พวกคอมมิวนิสต์ก็ได้ก่อกบฏขึ้น มีการเผาโรงเรียนที่โน่นที่นี่ ตำรวจชายแดนได้ตอบโต้โดยการเผาหมู่บ้านของม้ง ทหารเข้าช่วยร่วมปราบ มีการใช้ปืนถล่มเขตที่สงสัย ใช้ระเบิดนาปาล์มเผาผลผลิตต่างๆ ที่เก็บเกี่ยวไว้ ชาวม้งหนีเข้าป่าลึก จนคำณวนได้ว่า ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ตาก หนีไป 90 % และพวกม้งที่จังหวัดน่าน และเชียงราย หนีไป 70 % ส่วนชาวม้งที่จังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ไม่มีผู้เข้าร่วมในการกบฏ นี่คือความล้มเหลวของการใช้นโยบายรุนแรง แทนที่จะทำให้สงบ กลับทำให้ทุกคนแข็งข้อขึ้นมา

รัฐบาลได้ตระหนักถึง ความผิดพลาด ในปี พ.ศ. 2511–2512 จึงประกาศให้ชาวม้งยอมจำนนโดยทางการจะไม่เอาผิด และเขาจะมีชีวิตรอดอย่างปลอดภัย ทางการค่อยๆ จัดให้ชาวม้งที่มอบตัวอยู่ในศูนย์ที่เหมาะกับความต้องการของเขา การจัดระเบียบศูนย์ต่างๆ ดีขึ้น ทุกวันนี้ แต่ละจังหวัดมีศูนย์ใหญ่ซึ่งส่งหน่วยสังคมสงเคราะห์ไปยังหมู่บ้าน มีผู้รับผิดชอบดำเนินงาน 1 คน พยาบาล 1 หรือ 2 คน สำหรับแจกยา ผู้ชำนาญทางเกษตรช่วยเหลือและแนะนำการเพาะปลูกพืชต่างๆ ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ แต่ละหมู่บ้านมีโรงเรียนชั้นประถม แต่ละจังหวัดมีโรงเรียนมัธยม และในที่สุดทางการได้รับ "ผู้อาสาสมัคร" สำหรับป้องกันหมู่บ้าน ได้รับการแจกอาวุธ แต่ต้องอยู่ในสังกัดทหาร และมีศูนย์วิทยุกระจายข่าวทุกวันเป็นภาษาชาวเขาถึง 6 ภาษา ซึ่งเริ่มใน 8 จังหวัดด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ความพยายามของรัฐบาลที่จะช่วยเหลือชาวเขาหลายๆ ด้าน ไม่ว่าทางด้านเศรษฐกิจ การอนามัย หรือแม้แต่ความเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์ ครั้งสุดท้ายรัฐบาลได้เสนอพระราชบัญญัติเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 รับรองว่า ชาวเขาทุกคนมีสัญชาติเป็นไทย จนกระทั่งบัดนี้แม้ว่าเขาเป็นพลเมืองไทยโดยพฤตินัยแล้วก็จริง แต่ยังไม่ได้เป็นไทยโดยนิตินัย

ประการที่สำคัญ นอกจากโครงการต่างๆ ที่รัฐบาลช่วยเหลือชาวเขาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจนพระราชวงศ์ ยังรับบรรดาชาวเขาต่างๆ ให้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์โดยตรง พระองค์ได้ทรงพระราชทานวัสดุ สิ่งของต่างๆ มากมาย อีกทั้งมีโครงการต่างๆ เช่น หน่วยแพทย์พระราชทาน โครงการเกษตรชาวเขาในพระบรมราชานุเคราะห์ การดำเนินการสงเคราะห์ชาวเขาตามพระราชประสงค์ เช่นมีการจัดตั้งธนาคารข้าว เพื่อกู้ยืมไปใช้ในยามขาดแคลน โดยเสียดอกเบี้ยถูก โครงการมหาวิทยาลัยช่วยชาวในพระบรมราชานุเคราะห์ เป็นต้น